

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van den Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent
Penningmeester :
CL. TREFOIS, Steenhouwerstr., 36,
Ledeberg-Gent Postcheckr. 111.318

Redactie van Oostvl. Zanten :
Prof. Dr. P. DE KEYSER,
Egmontstraat, 14, Gent.
Clemens TREFOIS, J. BOES.

BIJDRAGE TOT DE STUDIE VAN DE VOLSKLEEDERDRACHTEN IN DE ANTWERPSCHE KEMPEN

door MARY VAN DE WAAL, Lic. germ. phil.

INLEIDING.

Wat bezitten we aan wetenschappelijke documentatie over de kleederdrachten van de plattelandsbevolking in Vlaanderen ?

Behalve het verdienstelijk werkje van Mevr. Dr. P. Sterkens-Cieters : « Volksdrachten in Vlaanderen » (Antwerpen 1935, de Sikkel), is er weinig systematisch beschreven en verzameld. Een bezoek aan Folkloremusea en bibliotheken heeft mij hiervan overtuigd. Hier en daar verscheen er wel een kleine bijdrage over een « trekmut » of een « kapmantel ». Een grondige studie echter over de kleederdrachten in Vlaanderen, zooals er wel in het buitenland voorkomen, is hier zoo goed als onbekend.

Sedert verschillende jaren houd ik mij bezig met het verzamelen van een documentatie over de volkskleedij van hier en elders. Ik heb het geluk gehad uit de meeste Europeesche landen een zeer interessante verzameling fotos van nationale kleederdrachten bij elkaar te brengen ; maar van mijn eigen land bleef het materiaal uiterst schaarsch.

Op aanraden van Prof. Dr. P. de Keyser heb ik mij voorgenomen een nieuw systematisch onderzoek te beginnen over de nog bestaande volkskleederdrachten in het Vlaamsche land, met dien verstande : Vlaanderen, Brabant en Limburg.

Als eerste vrucht van mijn onderzoek in de Antwerpsche Kempen schreef ik onderstaande voorloopige studie.

Van hoogergenoemd gebied bracht ik voldoende materiaal mede, om te bewijzen, dat hier in Vlaanderen het dragen van lokale kleederdrachten nog niet geheel tot het verleden behoort en dat het nu meer dan tijd wordt, aan de opteekening van dit « volks-goed » over te gaan.

Ik hoop binnenkort mijne onderzoekingen voort te kunnen zetten en ben zeer verheugd reeds in dit tijdschrift de resultaten van mijn onderzoek in dezen hoek van ons Vlaamsche land te kunnen meedeelen.

ONTLEDING VAN DE AFZONDERLIJKE DEELEN VAN DE VROUWENKLEEDIJ (ESSCHEN, LOENHOUT, TURNHOUT).

1° *Haardracht en hoofdbedekking.*

De vrouwen dragen het haar naar achteren gekamd met een scheiding in het midden en een wronk achter op het hoofd.

In Esschen is er een zekere evolutie waar te nemen in het kapsel van de vrouw. Het oudste dat teruggaat tot ongeveer 1875 is met « een bles » (bek) aan beide zijden van het voorhoofd. Daarop volgde de « frou-frou » (ponny) zooals we ze ook aantreffen o.a. bij de Volendamsche boerinnen. Deze froufroudracht werd dan weer vervangen door de dubbele bles. Ongeveer 75 jaar geleden droeg de Essensche vrouw kort haar. Zouden deze boerinnen ook hun haar verkocht hebben aan de « Teuten » z.a. in Limburg, waar de meisjes in ruil voor hun haar, goedkoope sieraden kregen? Dit haar door de « Teuten » opgekocht diende tot het maken van pruiken en kapsels voor burger- en adellijke dames. De wronk die de vrouwen van deze streek achter op het hoofd dragen werd ofwel gevlochten ofwel gedraaid en in een platte dot op het achterhoofd gelegd. Op dit kapsel werd dan de *muts* gezet. De oudste muts was de « *trekmuts* » die zoowat overal gedragen werd, maar die ik nu alleen nog in Esschen vond. De *trekmuts* werd in Esschen bij de mutsenmaakster opgemaakt en vervaardigd uit heele fijne kant. De muts bestaat uit een « kapje » en een « rand met neerhangende kleppen ». Ze wordt van achter met bandjes vast getrokken die dan stevig boven op het hoofd gebonden worden. De rand is van gesteven kant dat « gepijpt » wordt. Vroeger waren de pijpjes zeer fijn, maar sedert het overlijden van de Essensche mutsenmaakster, brengen de boerinnen hun mutsen naar Wezel, en zijn de pijpen veel grover. Om de bandjes te verbergen die boven op het hoofd gestrikt zijn,

wordt een breede strik op de muts gelegd die aan weerskanten aan de rand gehecht wordt met haak en oog. Deze strik is van effen witte zijde met een klein kantje afgewerkt. Deze strik heb ik in Loenhout noch te Turnhout teruggevonden. (fig. I-II)

Op die muts werd vroeger in Turnhout en Esschen een gele strooehoed met breede schotsche linten gezet. Die hoed heeft een opstaande rand, gevoerd met lichtblauwe zijde, en doet denken aan de hoed die in het begin van de 19^e eeuw in Brussel, Parijs en andere steden door de burgervrouwen gedragen werd. (z. fig. III-IV).

In vele andere plaatsen z.a. te Loenhout, Meer, Brecht, Ryckevorsel, Turnhout, dragen de vrouwen een heel andere soort muts, die in Loenhout « *cornette* » heet en te Turnhout « *Ronde muts* ».

De vorm van deze muts is in al die plaatsen ongeveer dezelfde, maar in de afwerking bestaat er een groote verscheidenheid.

Te *Loenhout* bestaan er naast de zeer oude trekmutts 4 verschillende cornetten nl. :

1° *de gewone « cornette »* met tulle fond, opgemaakt met gepijpte toeren, kantjes, gekleurde linten en strikken ; (fig. IX)

2° *de « rouwmuts »* : de gekleurde linten en strikken worden vervangen door zwart dofgeribd lint en de witte kant door zwart ;

3° *de « bandekesmuts »* die uit gesteven kant gemaakt wordt, met een klein kantstrikje van achteren. Deze muts is echter geheel uit de mode ; (fig. XV)

4° *de muts met het « gebloemd kreuntje »*. Deze muts, waarvan het kapje alzoo bewerkt is, heeft minder lintversiering. (fig. XII)

De mutsenmaakster noemt men in Loenhout « *mutsenwaschster* ». Bij deze vrouw leerde ik hoe de *cornette* gemaakt wordt.

De muts bestaat uit :

1° een wit of zwart (rouw) kanten kapje op tulle ondermuts.

2° Over deze kant, worden 3 linten gelegd, het middenste het breedst en geplooid, de 2 andere smal en gedraaid.

De linten en de kant, vormen het « *kreuntje* » van de muts.

3° De rand bestaat uit 9 toeren fijn gesteven kant, die genaaid worden op de reep. Over die rand en de boord van het kapje wordt een breed lint losjes geplooid en vastgehecht. Dit lint eindigt aan de achterkant in een groote strik met loshangende einden, die tot aan het middel reiken. Van voren wordt de muts met twee linten onder de kin gestrikt. Deze linten worden in de toeren gehecht. (fig. VII-IX-X)

De toeren worden in Loenhout met de pijpmolen gemaakt. (fig. XV) Het wasschen van een *cornette* kostte vroeger 0,50 fr., thans 18 à 20 fr.

De *Vorselsche* muts (Ryckevorsel) (fig. XIII) heeft in plaats van 9, 3 pijptoeren, die stijver zijn dan die van Loenhout. Onder het breed geplooid lint van 't kroontje, heeft deze muts nog één toer pijpjes.

De *Meersche* muts, die thans door de *Vorselsche* vervangen wordt, is gelijk aan de laatste, behalve dat er hier in plaats van 3, maar 2 toeren zijn. (fig. XIV)

Te *Turnhout* wordt de cornette « *ronde muts* » genoemd en thans nog gemaakt bij de *Zusters Goris*, Herenthalsstraat 55. De *ronde muts* bestaat uit :

1° 3 «toeren» tulle, elk 4 el lang en afgewerkt met een smal kantje dat men vóór het pijpen aan de tulle naait. Voor de rouw-muts wordt tusschen het kantje en de tulle een zwarte dikke draad doorgestikt.

Ieder toer kost 20 fr.

2° De kap bestaat uit :

de « Pas »

de « kroon »

die rusten op een ondermuts van witte tulle voor de gewone muts en van zwarte voor de rouwmuts. Bij de gewone muts is het kroontje met de hand geborduurd (prijs 30 fr.). Bij de rouwmuts blijft de tulle effen. Deze tulle schijnt uit Engeland te komen. Het kant en het borduurwerk worden te *Turnhout* zelf gemaakt (*).

Ieder muts wordt dan nog met 5 el gekleurd moiré lint opgemaakt (zwart dofzijden geribd lint voor rouw). Het lint wordt zooals in *Loenhout* geplooid om het kapje en vanachter afgewerkt met strik en loshangende linten. Echter over de kroon ligt hier maar één breed lint. Van voren wordt de muts eveneens onder de kin gestrikt met linten. De linten zijn hier afgewerkt met « geknoopte frenie » (franje). (fig. VIII)

Het « pijpen » wordt met een plooiijzer gedaan. (fig. XXVIII) Het wasschen en opmaken van een muts kost 20 fr., vroeger 0,30 fr. Dit is zeer goedkoop, als men weet dat ieder muts 22 keer door de handen van de mutsenmaakster gaat, vooraleer ze klaar is. Het maken van een nieuwe muts kost 160 fr. voor de gewone en 140 fr. voor de rouwmuts.

2° *Het ondergoed.*

Op dit gebied, is er weinig specifiek volksch. De vrouwen droegen vroeger en nu nog het ondergoed dat de vrouwen in de groote stad dragen.

(*) Mededeelingen gegeven door de mutsenmaakster *Mej. Goris*.

BIJVOEGSEL aan "OOSTVLAAMSCHE ZANTEN".

Door het leerrijk artikel van onzen verdienstelijken medewerker J. PIETERS kennen onze lezers de legende van de H. WILGEFORTIS of ONTCOMMER, de Vlaamsche Baardheilige, en hare vereering in Vlaanderen. Vele onder ons hebben, tot hun groot genoegen, de voordracht van prof. J. GESSLER te Gent bijgewoond of zijne artikels gelezen: zij weten dan ook, hoe interessant het door hem behandelde onderwerp is. Voortgezette studie en met volharding en goed gevolg ondernomen opzoekingen - in Vlaanderen en elders - brachten nieuwe en uiterst belangwekkende bescheiden aan den dag. Het bleek wenschelijk, deze nieuwe gegevens te voegen bij de andere, in enkele tijdschriften verspreid, om aldus een geheel samen te stellen, als 'n onmisbare aanvulling bij het standaardwerk van Schnürer en Ritz; zoo opgevat tevens, dat het voor den Vlaamschen lezer het Duitsche boek, buiten het bereik van vele beurzen, zal vervangen.

Het werk van Prof. J. GESSLER verschijnt in een luxe-uitgave van 200 blzz. groot in-8°, op echt Engelsch couché-papier van Spalding en Hodge, met 53 meest onuitgegeven afbeeldingen.

Dit prachtwerk wordt in den handel gebracht aan 65 fr. Bij onderschrijving kost het slechts 40 fr. Men aarzele dus niet en schrijve in bij den uitgever: DE SIKKEL, Antwerpen (pch. EUG. DE BOEK, 173.45) of bij den penningmeester van onzen Bond (pch. CLEM. TREFOIS, 111.318), om het werk franco te ontvangen.

Vroeger verscheen: De Heilige Ontkommer of Wilgeforthis. Een geschiedkundig onderzoek, door Mr. L.A.J.W. SLOET. 1884. IV en 96 blzz. in-8° met 8 platen. Prijs: Fl. 3; thans slechts Fl.1. Enkele exemplaren nog voorhanden bij den uitgever: M. NYHOFF, Lange Voorhout 9, 's Gravenhage.

Vroeger waren de hemden met lange mouwen, waarvan er een klein boordje uitkwam aan de polsen. De broeken waren open broeken, en meestal in flanel.

De onderrokken waren laag, om den middel gebonden, van rood baai. In Turnhout soms blauw. Deze zijn nu geheel verdwenen en worden thans gemaakt van grof katoen.

Het hemd was dus met lange mouwen, een ronde hals, nogal hoog aangesloten en gemaakt van katoen (in Loenhoutsch « lijverd ») of van flanel in den winter.

In Loenhout droeg de vrouw in den winter een rood baaien slaaplijf.

3° *Het kleet of de rok en het lijfje.*

De boerin draagt zeer zelden een kleet uit een stuk gemaakt. In Esschen hoorde ik daarover niets. In Turnhout en Loenhout, dragen sommige vrouwen het lange kleet, maar dit is niet zoo typisch als het dragen van de wijde rok en 't lijfje.

In tegenstelling met Turnhout en Loenhout, waar de vrouwen het zwart verkiezen voor hun kleeren, ziet men te Esschen een rijke kleurenschakeering, dat natuurlijk direkt meer feestelijker stemt.

Het model van die rok herinnert ons sterk aan de « crinoline » van de vorige eeuw. De boerin draagt onder haar bovenrok een zwarte dunne rok met 3 metalen banden of hoepels, zoodat haar rokken wijd uitstaan. (fig. XXII De bovenrok moet dus zeer ruim zijn en wordt uit een zijachtig fantasiestofje « schijntjeszij » geknipt. Aan de middel wordt de rok gerimpeld en met banden vastgemaakt. Van onder is de rok, ofwel effen, ofwel met 1 à 2 zwarte of bruine gallons versierd. Deze rok is altijd gevoerd. De kleuren van de rok verschillen naar gelang de voorkeur van de vrouwen. (fig. XVII³)

Het lijfje wordt uit dezelfde stof gesneden als de rok, Het is zeer eenvoudig met een ronde hals en lange mouwen, aan de pols afgezet met een dubbelen gallon. Geen enkele versiering fleurt de blouse op. Dit is trouwens niet noodig daar de Essensche boerin over deze blouse de mooie roode gesteken neusdoek draagt. (fig. XVII)

Het rouwkleed heeft hetzelfde model, maar het zwart vervangt dan het gekleurde kleet. Te Loenhout en te Turnhout dragen de vrouwen een zwarte rok en een zwart jak. Te Loenhout wordt soms nog een gekleurd kleet gedragen, maar de voorkeur gaat echter naar het zwart. Hier gebruikt men als stof « fransche merinos », « perematte », « satijn » en « stofke ». De rok is ruim van onder, gerimpeld in de taille, en het lijfje nauw omsluitend. Het geheel is zeer eenvoudig.

Te Turnhout, gaat ook de voorkeur naar het zwart, vooral voor de Zondagsche kleedij. De rok is zeer wijd en dikwijls versierd met fluweel lint en zwart « entre deukant ». (fig. XX-XXI)

Het lijfje met lange mouwen en ronde hals sluit van voren en is afgewerkt met een band zwart borduursel. (fig. XXIII)

Vroeger was te Turnhout het kleed in één stuk en droeg de vrouw om het middel een « ceintuur met zilveren gesp ».

4° *De Voorschoot.*

Nergens schijnt de kleedij compleet te zijn, indien er geen voorschoot bij is. In alle landen, in alle streken draagt de vrouw over haar rok een schort, hetzij een witte met kant, hetzij een gebloemd, hetzij een zwart.

Ook hier bij ons vinden we dit kledingstuk terug. Te Loenhout en te Turnhout draagt de vrouw in haar werk een blauw katoenen voorschoot en anders een zwart schort dat ze om haar middel bindt met zwarte banden. In Turnhout wordt de boezelaar hetzij van « katonette » hetzij van zwarte zijde gemaakt.

In Esschen is het schort uit « schijntjeszij » geknipt, in een dunner kwaliteit dan de zijde van het kleed. De kleuren verschillen naar gelang de smaak der vrouwen. De bovenkant meer zijchtig en donkerder dan de onderkant. Eertijds als de vrouw 's Zondags van de kerk terugkwam, ging ze naar den bakker en bracht de brooden thuis in haar schort. Het opgenomen schort vertoonde dan de veel kleuriger onderkant en dit zal wel een zeer vroolijke toon gegeven hebben, vooral 's Zomers bij helderzonnig weer. (fig. XVIII-XIX)

Deze schorten, de zwarte zoowel als de gekleurde van Esschen zijn alle kort. De werkschorten integendeel zijn lang met armsgaten en van achteren met een knoop gesloten. Ten tijde van rouw wordt te Esschen het gekleurde schort vervangen door een zwart.

5° *Neusdoek of halsdoek.*

Dit is nog een van die onderdeelen van de kleedij die in alle landen voorkomen. Soms verschillen de patronen, de kleuren en de wijze van dragen, maar ik ken geen enkel land waar de sjaal of halsdoek aan de volksdracht ontbreekt.

Op werkdagen draagt de Kempische vrouw de zwarte wollen neusdoek meestal met franje die zij met een punt in de rug dubbelgevouwen omslaat. Deze doek wordt ook nog in de steden gedragen, en ik zal dus hier niet verder over spreken.

De « *gesteken neusdoek* » wordt ook in heel Limburg en Antwerpen gedragen. Het is een « kasjmir » wollen doek met een

klein zwart middenstuk waaromheen een soort perzisch patroon zich uitspreidt en die als hoofdkleur heeft : het oranje rood. Deze sjaals trof ik in al de plaatsjes die ik bezocht en is het misschien wel eigenaardig te vernemen dat ook in andere landen deze doek gedragen wordt : o.a. in Friesland, N. Brabant en Beieren (deze documentatie uit eigen fotomateriaal).

In Esschen en in Turnhout slaan de vrouwen de doek gewoon om, kruisen hem van voren over de borst, waar hij met 2 zwarte kopspelden gehecht wordt. In Esschen worden de punten onder het schort gehouden. (fig. IV-V)

In Loenhout neemt de vrouw veel zorg in het leggen van den halsdoek. De punt in den rug, moet juist in het midden zijn, in de nek wordt er een dubbelen plooi gelegd die met een veiligheidsspeld wordt vastgebonden, van voren wordt de doek eveneens met één kopspeld over elkaar gehouden en de 2 punten hangen los. (fig. XXIX)

In Esschen, waar de vrouwen geen pelerine dragen, wordt op dezen doek de lange gouden ketting met aanhanger en horloge gedragen.

6° *Pelerine en kapmantel.*

In sommige plaatsen van de streek dragen de vrouwen over het lijfje van hun kleeed een zwarte zijden of fijn laken pelerine. Dit is o.a. het geval in Loenhout en te Turnhout. Doch in die dracht is er in deze 2 plaatsen veel verschil, ook eenigzins wat het model betreft.

Te Loenhout is de pelerine veel smaller dan in Turnhout. Het materiaal dat er wordt gebruikt is, laken of zijde, te Turnhout zwarte zijde.

Hier is de kant veel breeder en rijker van bewerking. Aan de schouders worden 2 stroken kant genaaid, in Loenhout 4 stroken « handgewerkt zijden kant » (aan 70 fr. de meter). Thans wordt machinaal gemaakte kant gebruikt, daar de prijs van het handwerk te duur is. In iedere pelerine gaat er 6.50 m. kant. Te Loenhout wordt de pelerine nog opgemaakt met strikken op de schouders en op het voor- en achterpand. Ze wordt om de middel met banden toegebonden. Te Turnhout hangt de pelerine los, en daar de kant hier veel langer is, krijgt men den indruk dat het geheele kleedingstuk lager valt.

Te Turnhout wordt de pelerine van voren met een gallon afgewerkt, van achter met een entredeux. Aan weerskanten onder aan de pelerine een staande strik, waar te Loenhout de strikken liggend worden opgenaaid. (fig. XXX en XXXI)

De kapmantel.

Deze lange mantel van zwart laken wordt nog in heel Vlaanderen gedragen en is te bekend om daar lang bij stil te staan.

Te Loenhout wordt de kap met een strik of een kralenmotief versierd.

Als de kap neergeslagen is op de rug, dan ziet men zeer goed het zijden doorgestikt staande kraagje. (fig. XXVII)

7° Schoeisel en kousen.

Op werkdagen wordt overal klompen gedragen hetzij witte, zeer eenvoudige of met een teekening, hetzij zwarte.

In Esschen draagt de vrouw zeer lichte, witte « klompen » die men « teutkontjes » noemt. Om deze goed wit te krijgen, worden ze met een mengsel van kalk en zand geschuurd. (fig. XXXV)

's Zomers worden de klompen vervangen door lage zwarte schoenen.

De *kousen* worden in dik wol of katoen gebreid in alle kleuren, maar bij voorkeur paars, roos en groen. Voor de rouw zwart. Men breit ze geribd, 3 recht, 3 averecht.

In Turnhout droeg men in de week witte of gele blokken of « kloonen » met een bloem erin gesneden. 's Zondags dragen de vrouwen lage zwarte schoenen, in zwart leder of lakleer. Deze schoenen hebben het model van de tegenwoordige heerenpantoffel. (fig. XXXVIII)

De kousen waren van zwarte wol of dik katoen en in ribben gebreid.

In Loenhout draagt men ook blokken, men heeft een paar voor de week en een paar voor den Zondag. (fig. XXXIV en XXXVII)

Hier worden ook op feestdagen schoenen gedragen : zwarte lage schoenen met vier « nisselgaten » waardoor een zwart « saaien lint » geregen wordt. De schoenen hebben lage hakken.

De kousen worden in saai gebreid. Deze wol kan ook van andere kleur zijn. Men breit hier de kous met een boord : 1 recht, 1 averecht. Het « been » wordt « recht » gebreid met een naad. Dit wijst dus reeds op een zekere smaak, voor een goed model, en een wat fijnere kous dan te Esschen of te Turnhout.

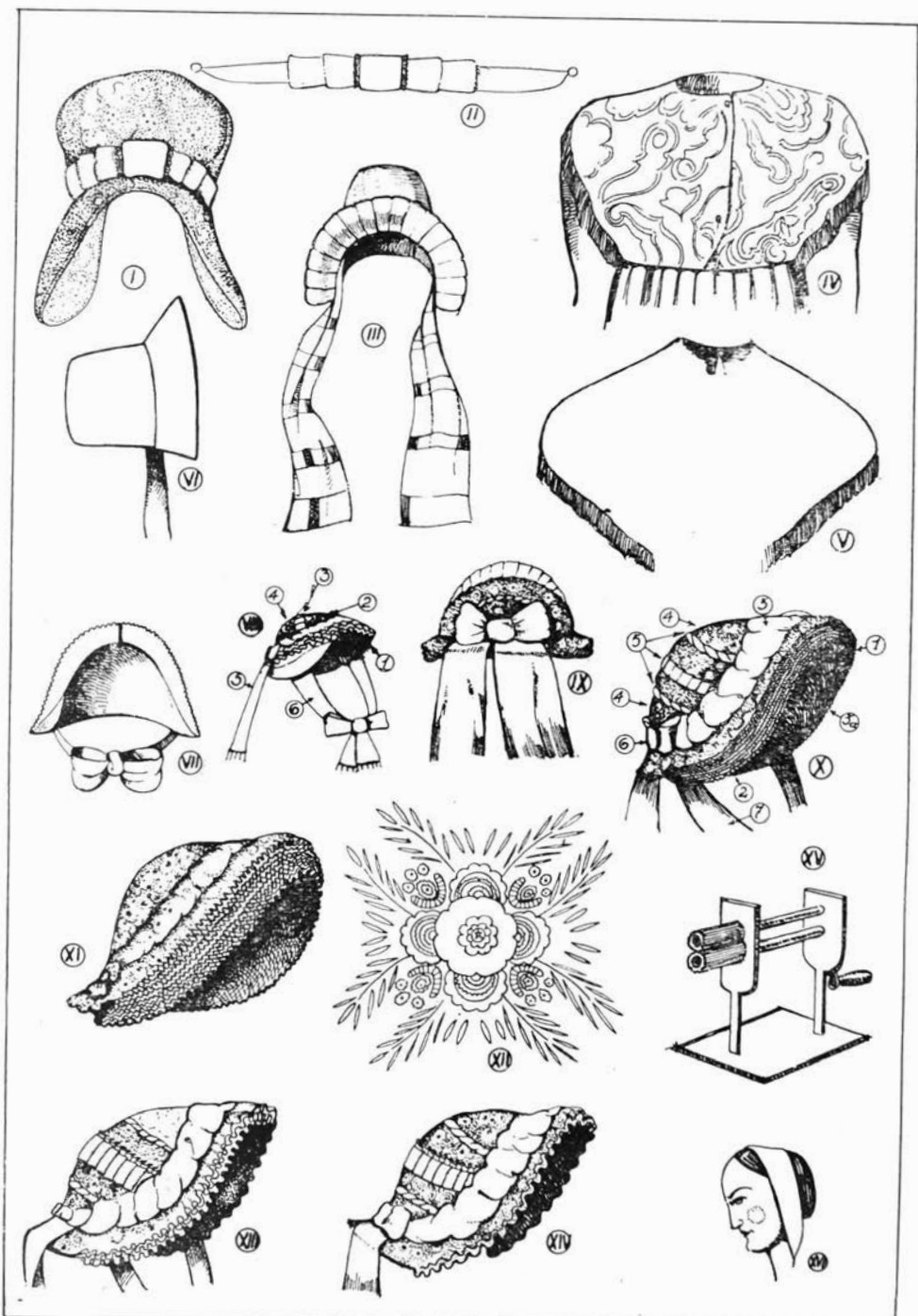
Nu worden de kousen in zwarten wol gebreid.

8° De Sieraden.

Het goud dat ik in de verschillende plaatsen bij de kleederdrachten terugvond, is voor alle vrouwen bijna hetzelfde en verschilt heel weinig van plaats tot plaats. Het meest typische sieraad is wel de ketting. Een zware gouden ketting waaraan een pendentif van goud

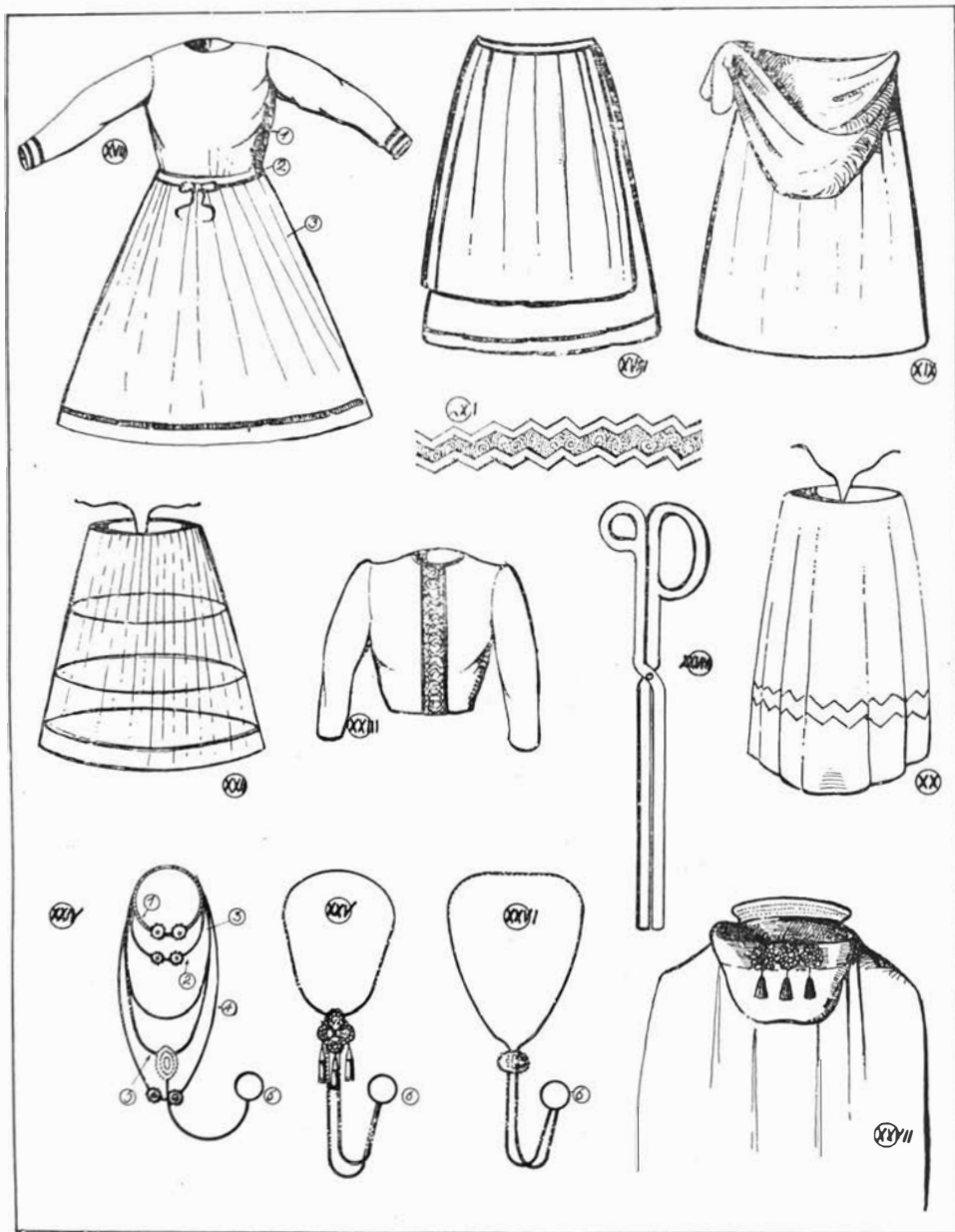

1. Vrouw te Esschen met neusdoek, trekmut, strooiedoek, paraplu.
2. Vrouw te Esschen met neusdoek, ketting en trekmut.
3. Boer te Esschen met « toekel », « fosken », neusdoek en « verkensruggen ».
- 4-5-6. Vrouw te Turnhout met rok, jak, pelerine, goudwerk en « ronde muts ».

Esschen : I « trekmut » + II lint. — III-VI strooehoed. — IV-V « gesteken » neusdoek.

Loenhout : VII « cornette » met strik onder de kin. — IX « cornette » achterkant. — X « cornette » : 1. kant, 2. 9 « gepijpte toeren », 3. lint, 3a. « reep », 4. kant, 5. linten = « kroon », 6. strik, 7. linten. — XI « bandekesmut ». — XII « gebloemd kreuntje ». — XIII Vorselsche muts. — XIV Meersche muts. — XV « pijpmolen ». — XVI mutsenkop.

Turnhout : VIII Ronde muts : 1. 3 toeren, 2. pas, 3. geplooid lint, 4. kroon, 5. linten (achter), 6. linten (voren).

Esschen : XVII 1. lijfje, 2. banden, 3. rok. — XXII hoepelrok. — XVIII voorschort. — XIX opgenomen voorschort.

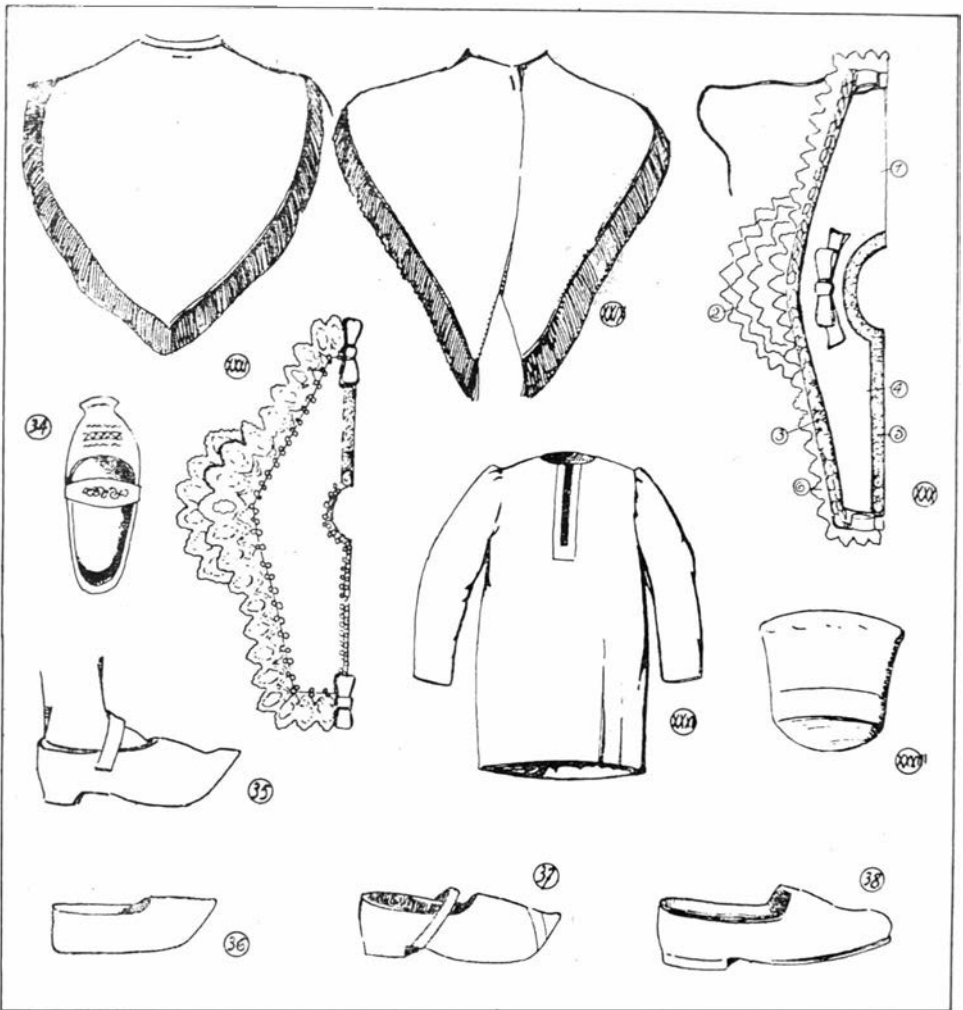
Turnhout : XXIII lijfje met borduursel. — XX rok. — XXI versiering van rok. — XXVIII plooiijzer.

Loenhout : 5. zware ketting + pendentif + 6 horloge. — 1-2-3-4 fijne ketting + 3 broches.

Turnhout : gouden ketting + pendentif en 6 horloge.

Esschen : id.

Loenhout : XXVII kapmantel + staande kraag en kapversiering van kralen.

Loenhout : XXIX neusdoekdracht. — XXX pelerine. — 1. rug, 4. voorpand, 5. « entre-deux », 6. kant, 3. « entre-deux », 2. 4 strooken kant.

Turnhout : XXXI pelerine.

Esschen : XXXII « Toekel ». — XXXIII « faas ».

Loenhout : XXXIV zondagsche klomp. — XXXVII werklomp.

Esschen : XXXV vrouwenklomp of « Teutkontje ». — XXXVI mannenklomp of « verkensrug ».

Turnhout : XXXVIII schoen.

hangt en het horloge. De vrouw legt die over haar gesteken doek in Esschen, over de pelerine in Loenhout en Turnhout. De aanhanger rust op haar borst, de ketting valt nog wat lager en wordt dan met het horloge weggestoken in den doek of pelerine.

Behalve die zware ketting draagt de Loenhoutsche vrouw, wanneer ze haar zondagsche kleeren aantrekt, nog een zeer fijne gouden ketting die zij 4 maal om haar hals draait en die dus in 4 strengen op haar borst ligt. Er zijn drie « brochen » aan die ketting, die op verschillende hoogten tusschen middel en hals liggen. (fig. XXIV-XXV-XXVI)

Natuurlijk is er een verschil in de grootte van het pendentif of zwaarte van de ketting, den welstand van de draagster.

Vroeger droeg de boerin van Esschen een bloedkoralen ketting met zilveren slot van voren, en dit sieraad herinnert ons aan de bloedkoralen snoeren van de Hollandsche boerinnen z.a. in Zeeland en te Volendam...

Behalve de ketting draagt de Kempische boerin gouden oorbellen, hetzij lange die men te Esschen « slingers » noemt, of kleinere te Loenhout en Turnhout. In deze 2 plaatsen hebben de oorbellen toch nog een lengte van ± 3 cm., in Loenhout zelf tot en met 5 cm.

De doek wordt over de borst gespeld met de zwarte kopspleid, maar daarnaast vindt men ook nog gouden brochen, z.a. in Loenhout.

Aan de vingers draagt de vrouw gouden ringen, met steenen. Te Loenhout ook draagt de vrouw den zilveren ring met het beeld van O. L. V. van Scherpenheuvel.

In Turnhout droeg de vrouw vroeger een ceintuur met een zilveren gesp.

Van deze gouden sieraden vindt men niet zeer veel meer terug ter plaatse. Vele vrouwen bezitten de sieraden niet meer, sommige zelfs hebben ze nooit gehad, maar vroegen ze bij gelegenheden te leen. Dit was het geval te Loenhout met Thérèse Crombout, die de 100 fr., die zij van haar vader kreeg voor het koopen van de gouden sieraden, ter gelegenheid van haar huwelijk, bewaarde en het goud leende.

Dit voorbeeld brengt ons tot de vraag of het dragen van sieraden enkel een gebruik is bij getrouwde vrouwen ?

Het is daarbij meer dan waarschijnlijk dat men hier te doen heeft met een gewoonte van de rijke boerenstand. Want 100 fr. voor een 50tal jaren geleden, was een groote rijkdom !

B. DE MANNENKLEEDERDRACHT.

Van de gewestelijke mannenkleding is om zoo te zeggen niets meer overgebleven.

Oude vrouwen vertellen te Loenhout en te Turnhout dat hun mannen vroeger de « blauwe katoenen kiel » droegen, met een grijze « das » (sjerp) te Turnhout, en geen das te Loenhout.

Op het hoofd droeg de boer een zijden « faas », die men te Loenhout «klak» noemt. Bij het trouwen droeg de Loenhoutsche boer een hooge faas. Te Turnhout noemt men de faas « potske » en was deze nogal laag.

Alleen te Esschen vond ik nog een boerenkostuum. Dit wordt alleen nog gedragen, zooals trouwens ook de vrouwendracht, behalve voor de muts, op St. Sebastiaandag, in Januari, wanneer de gilde uitgaat.

De boer van Esschen draagt eveneens de blauwe kiel of « toekel », (fig. XXXII-XXXIII) de faas of « fosken » en de roode neusdoek met witte stippen rond de hals geknoopt, met een puntje van achteren en de knoop van voren. Hij draagt effen witte klompen, zeer licht, die men « verkensruggen » noemt. (fig. XXXVI) De getrouwde man draagt geen ring. Op de trouwdag, draagt hij de lange zwarte « frak ».

Ook te Loenhout draagt de man geen trouwring.

NABESCHOUWING.

Bij deze zeer bondige uiteenzetting van de kleederdrachten uit dit hoekje van onze Kempen, zou ik nog zeer veel bij kunnen voegen. Ik onderzocht nog van waar het te gebruiken materiaal kwam, wie de kleeren maakten en welke de patronen waren. Bij de mutsenmaaksters liet ik mij inlichten hoe de « trekmutts » en « cornette » en de « ronde muts » gemaakt werden, vroeger en thans.

Het is mij mogelijk geweest reeds materiaal te verzamelen van de kinderdracht in vroege jaren, van het communiekleed en de sluier, die zeer verschillend zijn van de tegenwoordige witte jurken.

Ook de bruid had in verschillende plaatsen een speciale tooi en staan wij hier dus niet ten achter bij de andere germaansche, latijnsche of slavische landen.

Met deze kleine bijdrage heb ik den aandacht willen vestigen op de mogelijkheid om hier een grondig werk te voltooien over de kleederdrachten in Vlaanderen.

Naast een gedetailleerd foto- en tekeningverzameling, denk ik, naar het voorbeeld van Duitschland, mijn materiaal in kaart te brengen, dat dan een duidelijker overzicht zal geven over de « volksdrachteilanden » te onzent over de benamingen van de onderdeelen, enz. enz.

Dit werk : « een studie over de volkskleederdrachten in Vlaanderen », is niet alleen een beschrijving van wat er in onze gewesten was of nog is, maar is ook voor de kultuurgeschiedenis van Vlaanderen van belang, nl. door de invloeden van economischen en sociologischen aard, die nauw verband houden met het costuum.

Door de inwerking te bestudeeren van de psychologie, het karakter en het geloof van de plattelandsbevolking, zal het mogelijk zijn de symbolistische waarde van een patroon, een model en van de kleuren op te maken. Misschien kunnen we dan punten van overeenkomst vinden met verschillende andere Europeesche volksdrachten.

DE BEHANDELING VAN DEN PEREL OP HET OOG

Aan Dr. Van Schevensteen.

In het algemeen is ons volk in niets zoo onwetend als inzake anatomie en levensleer van het oog en het moet ons niet verwonderen dat er zoo 'n groote begripsverwarring heerscht omtrent de oogletsels.

Aldus spreekt men in de streek van Aalst over « de perel » of « de bloem op het oog » of houdt er staan dat er « een vel over 't oog groeit » of dat « er een bloemeken opstaat dat open en toe gaat ». Wel is de perel synoniem van staar of cataracta, een aandoening der lens, terwijl « de bloem » moet worden opgevat als een plekje (*macula corneaë*) op het hoornvlies, na een zweertje of verwonding ; doch, daar beide een verduistering meebrengen van het gezichtsvermogen, komt het er voor het volk niet op aan of de oorzaak van die verduistering ligt in een laesie binnen het oog, de staar, of in een laesie beter van buiten zichtbaar, lijk het hoornvliësvlekje en worden beide benamingen, « perel » en « bloem » in den volksmond verwisseld, ja zelfs synoniem.

Aan de volksgeneeskundige behandeling dezer aandoening wijdde onze beroemde streekgenoot Alfons De Cock een paar bladzijden (1) en waar hij beweert dat « heiligen en aflezers zijn de eenige geneesheeren voor die kwaal », haalt hij een drietal bezweringsformules

(1) A. DE COCK, *Volksgeneeskunde in Vlaanderen* (Gent, 1891), bl. 133-135. Zie eveneens A. DE COCK, *Een Weeroog*, *Volkkundliche Untersuchungen*, Eduard Hoffman-Krayer dargebracht, Basel, 1916, overgedrukt in *Herdenkings-Album Alfons De Cock (1850-1921)*, Uitgave van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, Brugge, Excelsior, 1929.

aan, die door vlaamsche aflezers gebruikt worden. Hieraan wil ik er ééne aan toevoegen, lijk ze te Serskamp en in den omtrek nog in voege is.

Mijn gebuurvrouw werd enkele maanden geleden door een oog-ziekte aangetast. Het was begonnen met « een flauwte op d'oogen » en na eenige weken scheen het haar dat er een « donker vel over 't oog was gespannen ». Zij vond weinig baat bij den blauwen bril die haar door een rondreizend oculist was aangeprezen als onfeilbaar geneesmiddel en ten slotte werd haar aangeraden « den perel te laten aflezen ».

Hier zou de aflezing gebeuren door de zieke zelve, met inachtneming van volgende bijzonderheden. « Neem een doorntak, had men haar gezegd, waarop er juist negen doorntjes staan ; dien tak moet ge aan 't bool aftrekken zonder één doorntje te schenden. Negen achtereenvolgende dagen zult gij van dien tak één doorntje afrukken en hiermede uw oog « zegenen », terwijl gij driemaal met den doorn over het zieke oog een kruis makend zegt : *Ik groet U, Onze Lieve Vrouw + die mij onder den ouden doorn is uitverkoren. Ik bid U Maria + opdat gij mij zegenen zoudet van den witten of van den zwarten of van den rooden perel of van den witten of van den rooden erfbrand of iets wat mijn oogen deeren zoude* +. Hierna verbrandt ge telkens het gebruikte doorntje en ge leest negen Onzevaders en negen Weesgroeten ».

Een paar opmerkingen hierbij. De te zoeken doorntak, die moet geplukt worden vóór zonsopgang, — op deze bijzonderheid wordt hier bijzonder gedrukt, — is niet de witte hagedoorn (2), waaraan men lastig negen doorntjes bijeen zou vinden, doch de sleedoorn of sleepruim (3), hier gekend als « de zwarte doorn », wier takjes doornen leveren van 2 tot 6 cm. lengte. Dit alleen is de goede, want « het moet een doorn zijn uit Ons Heer zijn kroon ».

In onze formule is er spraak van roode en witte perel, terwijl Deutsche formules melding maken van den grauwen en den zwarten staar. Dit moet ons niet verwonderen, want volgens de volksopvatting zijn er negenderhande perels. Te oordeelen naar de uitspraak van aflezers en kwakzalvers, zou de volksgeneeskunde geneigd zijn het aantal distincte gevallen te vermenigvuldigen, wellicht uit verwarring en onwetendheid, doch ook om, bij mislukking, deze met meer bevrediging te kunnen uitleggen en beter aan zelfveroordeeling te ontsnappen. Aldus beweert een vrouwken uit de streek, « die de

(2) *Crataegus oxyacantha*, Fr. *l'aubépine*.

(3) *Prunus spinosa*, Fr. *le nerprun*.

beewegen kent », dat er negen soorten zilt zijn. Een handschrift uit de Gentsche bibliotheek bevat een verschillend recept voor vier soorten kanker in den mond, den waterkanker, den zwerten kanker, den rooden kanker en den witten kanker (4), terwijl een « Frais-brief » in Duitschland op gedrukte exemplaren verspreid lijk bij ons het « Gebed van Keizer Karel », bevrijding vraagt van 77 verscheidene stuipen, waarvan er dertien worden opgesomd (5).

Eindelijk willen wij er de aandacht op trekken dat wij hier te doen hebben met een typisch geval van hetgeen men noemt de « transplantatio morborum », het overbrengen der ziekte van het menschelijk organisme, hier het oog, op een ander levend of levenloos voorwerp, hier de doortjes van een uitgekozen doortak, door de intieme aanraking van dit voorwerp met het zieke lichaamsdeel. Een sympathetisch geneesmiddel dus, lijk wij zien, hier aangewend met inachtneming van de solemneele getallen 3 en 9, die het sympathetisch karakter nog versterken: doortak met 9 doortjes, 9 dagen het oog zegenen, telkens 3 kruisen makend en 9 vaderonzen en 9 weesgroeten biddend.

* * *

De « aflezing » door de zieke zelve bracht in ons geval geen beternis en mijn buurvrouw liet zich bij eene gekende afleester der streek, bij Wanneken D. V. uit A. meeloodsen door eene harer kennissen, die daar ook onder behandeling was.

Om te beginnen zou ze negen achtereenvolgende dagen de reis moeten ondernemen, want de aflezing mocht niet onderbroken worden. Wanneken maakte gedurig kruiskens over het zieke oog en prevelde woorden die voor de zieke onverstaaubar waren. « Ge zult er rapper van af zijn dan de vrouw die met u meekomt ; die is veel te gierig », had ze na een paar dagen onze zieke in 't oor gefluisterd. Wanneken had geen vast tarief : « hetgeen ge geeft is goed » placht ze te zeggen, doch liet aan haar manieren uitschijnen dat ze een « deftig » honorarium verlangde.

De behandeling van negen dagen had geen beternis gebracht en Wanneken kon het mijn gebuurvrouw aanpraten een nieuwe reeks van negen dagen in te zetten. Deze droeg een schoone taart mee

(4) *Middelnederlandsche geneeskundige Recepten en Tractaten, Zegeningen en Tooverformules* uitgegeven door Dr. W. L. DE VREESE (Gent, 1894) Rec. 235-237-238 en 239. Zie eveneens Dr. P. DE KEYSER, *Een uitvoerig Middelnederlandsch Bezweringsformulier tegen velerlei kwalen*, in *Volkskunde*, 33e Jg. 1928, afl. 5-6, blz. 134.

(5) Dr. V. FOSSEL. *Volksméizin und méizinischer Aberglaube in Steiermark* (Graz, 1886), bl. 75.

en kocht kostelijke druiven voor haar die beloofd had « den perel te zullen aflezen », doch den achttienden dag was het ongemak aan het oog nog even gevoelig en de gezichtsscherpte was van dag tot dag afgenomen. « Ik kan er niets aan doen, mijn kind », besloot Wanneken, « het zal 'nen beeweg zijn ».

* * *

Nu alle vertrouwen in de afleester geweken was, wierd aan mijn gebuurvrouw aangeraden « met haar oog naar Aalst te gaan, bij een vrouwken die al de bēewegen kent ». Hier werd onze zieke als volgt verwelkomd: « 't Is goed dat ge bij mij gekomen zijt: er zou over uw oog een vel gegroeid hebben en daarna zou uw ander oog dit ook gekregen hebben. 't Is de bloem van Sinternelle die gij hebt ».

Er werd haar voorgeschreven met drie man de bedevaart te doen naar Sint-Renelde (het Waalsche dorpje Saintes, gelegen tusschen Hal en Edingen), alwaar de heilige van dien naam vereerd wordt. Een twintigtal minuten voorbij de dorpskerk (6), langs den steenweg van Rebecq, dichtbij de hoeve van Laubecq (die men gewoonlijk de hoeve van Sint Reinelde noemt) ligt de waterbron der heilige, waar de bedevaarders water putten met een kleine emmer. Hier baaien zij hun oogen met het heilzame water en laten in of bij den put het linnen achter, waarmede zij de oogen (of etterige wonden) uitwaschten. De bedevaarders dragen ook gewoonlijk een fleschje mede met water uit de miraculeuze bron, waarmede ze thuis gedurende de novene de oogen uitbaaien (7).

Hierbij valt op te merken dat men in onze streek een viertal soorten « perels » of « bloem » onderscheidt, naar gelang de plaats waar de ooglijder wordt ter bedevaart gestuurd.

Naar Brussel, in de Zavelkerk, gaat men voor « de kleine bloem » of « de bloem van de Zavel » de heilige Wivina vereeren, terwijl men naar de parochiekerk van Welle (bij Aalst) den beeweg doet ter eere van den heiligen Blasius voor « de bloem van Welle ». Is de aandoening van meer ergen aard, dan spreekt men van « de bloem van Ogy » naar den naam eener gemeente nabij Lessen waar Sint Blasius aanroepen wordt (o.m. voor de oogzweer) en de bedevaarders soms een zakje met tarwebloem naast het beeld neerleggen.

(6) Het is ten onrechte dat P. HERMANT et D. BOOMANS, *La Médecine populaire* (Brussel, z.d.), bl. 79, dezen put localiseeren vóór de kerk. Zij steunen zich op het bedevaartprentje (afgebeeld bl. 65), waarop en de bronput en de kerk staan aangeduid.

(7) E. H. VAN HEURCK, *Les Drapelets de pèlerinage en Belgique et dans les pays voisins*, (Antwerpen, 1922), bl. 399.

De plaats echter waarheen het meest ter beevaart wordt gestuurd is Sint-Renelde. Men gaat er heen voor de etterende oogaandoeningen en ook voor « den grooten perel » of « de bloem van Sint Renelde ».

Het gebruik dat hier voortleeft, het linnen waarmede men de oogen gewasschen heeft (zelfs datgene dat gediend heeft als verbandmiddel rond etterende beenderwonden) in de bron te werpen, berust op de volksopvatting dat men aldus de ziekte aan de bron zelve overzet.

Hoewel de bedevaart tot de heilige Reinildis tot de godsdienstige folklore van het Brabantsche behoort, hebben wij deze hier willen onderlijnen, omdat De Cock in zijn *Volksgeneeskunde* en Dr. Van Schevensteen, bekend als specialist in de oogziekten en tevens in de geneeskundige folklore der ooglijders, in zijn mededeeling *Les pratiques religieuses dans le Folklore médical oculaire en Belgique* deze heilige en haar vereering niet vermelden.

JULES PIETERS

KERKPATRONEN EN BEDEVAARTPLAATSEN IN VLAANDEREN

In dit opstel hebben we getracht, een overzicht te geven der verscheidene bedevaarten die in het voormalig Graafschap Vlaanderen, (het Waals kwartier Rijsel uitgenomen), plaats vinden.

In zijn huidige vorm is dit opstel hoofdzakelijk compilatiewerk.

Om een waarlijk wetenschappelijk werk te leveren, hadden we ook moeten opgeven: de verscheidene dagen waarop in bedevaart gegaan wordt, de ziekten of kwalen waarvoor men in bedevaart gaat, en, niet het minst interessant, de datum van stichting der parochiën, de namen der vroegere begevers.

We weten dat het moeilijk is, zoniet onmogelijk, het derde punt te beantwoorden. Hoe ouder een parochie is, hoe minder kans men heeft, de gevraagde gegevens te bekomen.

Indien men over volledige inlichtingen kon beschikken, dan zou men zich kunnen rekenschap geven van de wijze, waarop de vereering der heiligen zich in ons land ontwikkeld heeft, door wiens toedoen, en in welke omstandigheden het gebeurde.

Wat de begevers betreft, moeten we erop wijzen, dat vele kloosters over het begevingsrecht beschikten, en dat het aan hun invloed te wijten is, dat de devotie tot bepaalde heiligen zich verspreid heeft.

Het is de eerste maal, menen we, dat in een volkskundig opstel Zeeuws Vlaanderen en de Westhoek mede bearbeid worden. Het spijt ons dan ook des te meer, het kwartier Rijsel niet te hebben kunnen bewerken.

Indien de lijst der kerkpatronen tamelijk volledig is, (de inlichtingen haalden we hoofdzakelijk uit het Almanach royal), dan is dit niet het geval voor de bedevaarten. Hadden we langer gewacht, dan hadden we de volledigheid toch niet kunnen bereiken, terwijl we nu kunnen verwachten, dat terechtwijzingen en aanvullingen zullen toegezonden worden.

De lijst geeft dus in de eerste plaats de kerkpatronen. Is een plaats tevens bedevaartplaats, dan spacieren we ; Geschiedt de bedevaart tevens in een kapel die nevens of naast de parochiekerk staat, dan hebben we dit met een (k) aangeduid. Namen van kapellen, worden gecursiveerd. Geschiedt er ook een bedevaart, dan hebben we eveneens gespacieerd. Is er een put of bron, waarvan het water door de bedevaarders gebruikt wordt, dan duiden we dit met een (p) aan.

Verkortingen zijn :

(D) = arrondissement Duinkerke (Frans Vlaanderen)

(R) = arrond. Rijsel, of Waals sprekend deel van Frans Vlaanderen.

(Z) = Zeeuws Vlaanderen.

Voor aanvullingen houden we ons natuurlijk aanbevolen.

Ons materiaal haalden we hoofdzakelijk uit het standaardwerk van E. H. Celis, terwijl we voor Frans Vlaanderen de EE. HH. Rijckelijncx en Prof. Despicht talrijke inlichtingen verschuldigd zijn.

Pas voor het ter perse zenden van dit artikel, namen we kennis van de studie van A. van Gennep, over de folklore van het Noorder departement. Dit werk is volledig voor de arrondissementen Duinkerke en Hazebroek, maar vermeldt weinig voor het overige deel. We hebben er geen gebruik kunnen van maken.

Opdat het zou mogelijk wezen, dit artikel in wetenschappelijken zin volledig te maken, vragen we dus dringend dat voor de gewesten Rijsel en Dowaaï de inlichtingen die we hier opgeven zouden verzameld en gepubliceerd worden en dat er zou overgegaan worden tot het vergaren van gegevens betreffende het verleden.

AARNOUT — T i e g e m (p).

ADRIAAN. Adegem : Bissezele ; Handzame. Bedevaart te Oombergen.

AGATHA. L a n d s k o u t e r .

AGNES. Wontergem.

ALBERT. Bedevaart te Groenendijk (Z)

ALDEGONDIS. Deurle; Lemberge; Mespelare; Overboelare, Zewezele; Bedevaart te Haaltert;

ALEXIS. Dendermonde (Begijnhof).

ALEXIS & ELISABETH. Brugge (Begijnhof).

ALFONS. Halewijn.

AMAAT. Oostvleteren.

AMALBERGA. Bossuit (WV); Bedevaart te Temsche.

AMANDUS. Amandsberg (St.); Aspelare; Beer-
nem (p); Bavikhove (WV); Bekegem; Bellegem; Denderhou-
tem; Denderleeuw; Eeke; Gavere; Gullegem; Heldergem;
Heurne; Hooglede; Hundelgem; Iddergem; Ingelmunster; Kerk-
hove; Leeuwegem; Leupegem; Luigne; Markegem;
Meulebeke; Moortzele (p); Nederhasselt; Oelter; Ooike;
Oostakker; Oostrozebeke; Ootegem; Opdorp; Roeselare; Roze-
naken; Schendelbeke; Spieren; Uitkerke; Ukssem; Viane;
Waregem; Waarbeke; Wingene; Zeveren; Zwevegem;
Bedevaart te Grembergen.

AMANDUS & JOB. Astene.

ANDRIES. Aatrijke; Andries (St.); Beerlegem; Bikschote;
Strippen (k); Sylvesterkapel (St.); Woumen; Zande.

ANDREAS AVELLINUS. Bedevaart te Tielrode.

ANDRIES EN GISLENUS. Belsele.

ANNA. Abeele (Mark). Antwerpen (West); Botte-
lare; Brugge; Gent; Hamme; Heerbrug (Lokeren); Millam;
Steene; Wetteren. Bedevaart te Joris a/Zee (St.); Mardijk;
Looberge.

ANTELINK. Antelinks (St)

ANTOON Abt. Balgerhoeke; Blankenberge; Borsbeke;
Heist a/Zee; Houtkerke (D); Ingooigem; Moerbeke
Waas; Rollegem; Waasmunster; Zarlardinghe. Bede-
vaart te Arneke; Bavikhove (D); Brugge-O. L. Vrouw; Donk
(Overmere); Godewaarsvelde; Grimmingen; Hardifort; Haze-
broek-St. Eligius; Herdersem; Janskapel (St.); Juliaan (St.) bij
Langemark; Leke; Maria Horebeke (St.); Mariakapel (St.);
Moerbeke (D); Okselare; Oostkapelle bij Diksmude; Oostvlete-
ren; Stapele; Steene bij Diksmude; Stuivekenskerke; Sylvester-
kapel (St.); Tienen (R); Winnezele; Zarren; Zerkel; Zuidpene;

ANTOON van Padua; Lebeke bij Ninove; Mont-à-Leux;
Oostende. Bedevaart te Duinkerke St. Maarten.

APOLLONIA. Appels; Elst.

Bedevaart te: Bambeke; Broekburg; Eringen; Haringe; Hond-

schote ; Merkegem ; Nieppe ; Oedelem ; Spijker ; Stapele ; Steene ; Terdegem ; Tielrode ; Winoksbergen (St.) ; Woesten ; Woumen ; Zevekote ; Everbeek (St Jozef).

AUGUSTINUS. Stasegem ; Bedevaart te Eesen.

BARBARA. Rieme bij Ertvelde. Bedevaart te Abeele ; Duinkerke-St. Eligius ; Kaaster (D) ; Melsen.

BARNABAS. Noordschote.

BARTHOLOMEUS. Geeraardsbergen ; Hillegem ; Kaaskerke ; Kortemark ; Nieuwmunster ; Oudberkijn ; Pollinkhove ; Moeskroen ; Zandvoorde (Meenen). Bedevaart te Vinkt.

BAVO. Amegijs ; Baafs Vijve (St.) ; Baaigem ; Gent ; G o e f e r d i n g e n ; Gijzenzele ; Gontrode ; Grimmertingen ; Groede ; Houtave ; Lauwe ; Kanegem ; M e n d o n k ; M e r e ; Merkem ; Vinderhoute ; Wanzele ; Watou ; Westrozebeke ; Zingem.

BENEDIKTUS. St. Pol a/Zee.

BERLINDIS. Bedevaart te Grootenberge en Meerbeke.

BERNARDUS. Nieuwpoort. Bedevaart te Moorsel.

BERTIJN. Bulskamp ; Poperinge.

BLANDINUS EN LOETA. Bedevaart te Hansbeke.

BLASIUS. B l a s i u s B o e k e l (St.) ; Jabbeke ; K r o m b e k e ; Lendeledede ; Ninove (Gasthuis) ; Vlissegem ; Waardamme. Bedevaart te Bambeke ; Berten ; Looberge ; Overmere ; Rubroek ; Rumbeke ; Welle ; Wemaarskapelle.

BLASIUS & MARGRIETE. Lendegem.

BONAVENTURA. Bedevaart te Zeggarskapelle (D).

BONIFATIUS. Munte.

BRIGITTA. Bedevaart te Beveren a/IJzer ; Oostnieuwkerken ; Woesten.

BRIXIUS. Etikhove ; Marke ; Orroir.

DANIEL. Beervelde.

DENIJS. Denijs-Boekel (St.) ; Denijs Westrem (St.) ; Geluwe ; Impe ; Kalken ; Moerkerke ; Rooborst ; Serskamp ; Noordpene ; Omaars (St.) ; Wannegem-Lede ; Zarren.

DENIJS EN GENESIUS. St. Denijs.

DOMINIKUS. Bedevaart te Hulste en Zwevegem.

DONATIANUS. Zeebrugge.

DONATUS. Bedevaart te Etikhove en Poesele.

DOROTHEA. Bedevaart te Eeke.

DRIE REIZENDE MAAGDEN. Bedevaart te Kaaster (D).

DYMPHNA. Bedevaart te Moorsel bij Aalst.

ELIGIUS. Duinkerke ; Eine ; Eloois Vijve (St.) ; Eloois Winkel (St.) ; G e n t b r u g g e ; H a z e b r o e k ; Hoofdplaat ;

Kortrijk; Marke; Moen; Oostburg; Ruddervoorde; Snellegem; Vosselare; Westouter; Zeveneken.

Bedevaart te Aalst-St. Maarten (thans vervallen); Beerst; Burst; (vroeger) Eine; Blaringen; Evergem; Grembergen; Hardifort; Herdersem; Kioldrecht; Leeuwergem; Lissewege; Merelbeke; Tielrode.

ELISABETH. Gent.

ENGELBRECHT. Prosperpolder.

ERASMUS. Zerkel; Bedevaart te Lederzele.

EUTRAPISTUS. Bedevaart te Wormhout.

EUTROPIUS. Heule; Bedevaart te Steenvoorde (D.).

FAMILIE. Moeskroen.

FIKRUS. Akkergem; Bedevaart te Gent St. Maarten.

FIRMINUS. Moerbeke (D).

FOLKIJN. Ekelsbeke; Pitgam; Volkerink-
hove.

FRANCISCUS. Meenen.

FREDERIK. Vlierzele.

GANGULF. Oosterzele; Paulatem; Ronsele.

GEERTRUI. Appelsterre; Bovekerke; *Maria Lierde*
(St.); Vlassenbroek; Wetteren; Wichelen.

GERARD. Opstal.

GERMAAN. Beveren bij Veurne; Eegem; Koudekerke-Branke.

GERULF. Drogen.

GILLIS. Brugge; Gillis (St.) bij Dendermonde; Gillis (St.)
Waas; Kraaiwijk; Lembeke; Watten (D).

Bedevaart te Pietersbroek (St.) en Nieuwberkijn.

GISLENUS. Waarschoot.

GISLENUS EN KORNELIS. Bedevaart te Brugge St. Jozef.

GODARDUS. Meergem (Koudeschure); Bedevaart te
Arneke en Duinkerke-St. Eligius.

GOEDELIEVE. Heule; Bedevaart te Antwerpen (St. Anna);
Gent (Klein Begijnhof); Gistel (p); Sleidinge.

GOORIK. Beerne (D); Gooriks Oudenhove (St.); Haaltert.

GREGORIUS. Bedevaart te Aksel (Z).

GUIDO. Bedevaart te Erembodegem.

GUTHAGO. Bedevaart te Oostkerke (W.V.).

HENDRIK. De Klinge.

HERMES. Ronse.

HILARIUS. Halewijn; Mullem; Wevelgem. Bedevaart te Amengijs.

HILLONIUS. Gits; Ize gem.

HUIBRECHT. Bedevaart te Gent (Groot Begijnhof) ; Holke ; Ledringem ; Watten ; Warrem.

ITESBERGA. Hondschote.

JAKOB. Brugge ; Gent ; Gits ; Groot Sinten ; Haasdonk ; Hoeke ; Ieper ; Pakobs Kapelle (St.) ; Kapellebroek ; Kemseke ; Lichtervelde.

JAN DE DOOPER. Afsnee ; Anzegem ; Beveren a/Leie ; Borre ; Broekburg ; Buisschure ; Dikkebusch ; Dranouter ; Duinkerke ; Eggewaartskapelle ; Grammene ; Gent ; Helkijn ; Hemeelveerdigem ; Hertsberge ; Herzeeuw ; Houthulst ; Ieper ; Jan (St.) bij Ieper ; Janskapelle (St.) ; Jansteen (St.) ; Jan (St.) in Eremo ; Jonkershove ; Kachtem ; Koksij ; Kortrijk ; Nieuwenhove ; Oostende ; Oostwinkel ; Oudekapelle ; Ouwegem ; Outersteene (Belle) ; Poperinge ; Rollegemkapelle ; Ruiten ; Sluis (Z) ; Staden ; Stalhille ; Stavele ; Steenwerk ; Watou ; Wingene ; Zulzeke.

Bedevaart te Everbeek-O. L. Vrouw ; Zonnebeke.

JAN EVANGELIST. Steendorp.

JANS ONTHOOFDING. Oudezele.

JOB. Puivelde ; Uitkerke ; Bedevaart te Astene en Vlamertinge.

JORIS. Joris (St.) ten Distel ; Joris (St.) bij Veurne ; Joris (St.) a/Zee ; Krochte ; Sleidinge ; Wildenburg.

JOZEF. Aalst ; Brugge ; Everbeek ; Gent ; Geite ; Maldegem-Donk ; Meenen ; Molendorp ; Niklaas (St.) ; Oostende ; Terjoden ; Velle.

Bedevaart te Elene en Terjoden.

JOZEF & ANTOON. Heikant onder Zele.

JUSTINA. Bedevaart te Gijvelde.

KAREL. Doomkerke.

KAREL BORROMEUS. Oudberkijn.

KATELIJNE. Assebroek ; Kuurne ; Hengstdijk ; Ledringem ; Sinaai ; Steene ; Wondelgem ; Zillebeke.

Bedevaart te Brugge St. Maria Magdalena.

CHRYSOLUS. Komen ten Briel.

KLEMENS. Klemskerke.

COLETA. Gent.

COLUMBA. Deerlijk.

CONSTANTIA. Katsberg.

KORNELIS. Aalbeke ; Aalter ; Diksmude (Zwar-
te Zusters) ; Kornelis Horebeke (St.) ; Lamswaarde ; Mendonk ; Ruien ; Snaaskerke ; Westkerke.

Bedevaart te Aalst-H. Hart; Baaigem; Baasrode; Akkergem; Brielen; Doel; Donk bij Maldegem; Drinkam; Denderbelle; Gent-St. Maarten; Gent St. Pieter buiten; Hundelgem; Hardifort; Keiem; Kwaadieper; Machelen bij Deinze; Mariakerke (O. V.); LIEVINUS. Ledeberg, *Lievens Houtem* (p) (St.).

Moerbeke bij Aalst; Ninove; Passchendale; Ronse; Rozendaal (D); Schellebelle; Serskamp; Zarren; Zuienkerke; Zwijnaarde.

KORNELIS & ELIGIUS. Bedevaart te St. Amandsberg.

KRISTOFFEL. Evergem; Komen; *Moorslede*; Pollare; Scheldewindeke; Wachtebeke.

KWINTEN. Broksele (D); Oostkerke (W. V.).

LAMBRECHT. Hoogstade (p); Oedelem; Parike; Poekerke; Vlekkem.

Bedevaart te Denderwindeke.

LAURENS. Eename; Kemmel; Klerken; Kooigem; Laureis (St.); Lokeren; Poesele; Ramskapelle bij Veurne; Steenkerke; Verrebroek; Westende; Wielsbeke; Zedelgem; Zelzate.

Bedevaart te Eringem en Haaltert.

LEO. Marialoop.

LEODEGAAR. Boezegem; Dottenijs; Sokk; Zele.

LEONARDUS. Spijker; Zuidschote; Bedevaart te Arm-boutskapelle (p); Dudzele.

Bedevaart te Elverdinge; Lievens Essche (St.); Ramskapelle bij Veurne en Vladslou.

LODEWIJK. Bottenhoek.

LUCIA. Bedevaart te Hillegem.

MAARTEN. Aalst; Aarsele; Arneke; Arm-boutskapelle; Asper; Ardoorie; Avelgem; Baarle; Balem; Bambeke; Bambrugge; Berlare (O. V.); Beselare; Bever; Beveren Waas; Blaringem; Boeschepe; Burgt; Burst; Denderbelle; Desselgem; Duinkerke; Edelare; Erpe; Gent; Gijzegem; Groenendijk; Hardifort; Haringe; Herzele; Hooimille; Ieper; Kerksken; Koekelare; Koolskamp; Kortrijk; Lede; Lievens Essche (St.); Leisele; Looberge; Lovendegem; Loppem; Loon a/Zee; Maartens Latem (St.); Maartens Lerne (St.); Maartens Lierde (St.); Mark (bij Edingen); Mater; Massemen; Meilegem; Melden; Melle; Moerzeke; Moorsel; Moorsele; Moorslede; Neerwaasten; Oekene; Oeselgem; Onkerzele; Oombergen; Oordegem; Okselare; Opbrakel; Petegem bij Oudenaarde; Ronse; Schelderode; Sijsele; Steene; Strazele; Terdegem; Velzeke; Vladslou; Volkegem; Waalschkapelle; Welden; Wemaarskapelle; Werken; Westrem;

Vurste; Westvleteren; Wilder (D); Winnezele; Winoksbergen (St.); Wormhout; Woubrechtgem; Wulverdingen; Zomergem.

MAARTEN EN ANTOON. Petegem bij Deinze.

MAARTEN EN IDROPIUS. Gottem.

MACHARIUS. G e n t ; L a a r n e . Bedevaart te Machelen (O. V.).

MACHUTUS. Bedevaart te Pollinkhove (k); Wannegem-Lede; Wulveringem; Zwijndrecht (O. V.).

MALO. Wulvergem.

MARGRIETE. B a a r d e g e m ; E l v e r s e l e ; G e l u v e l t ; G r e m b e r g e n ; K n o k k e ; M a r g r i e t e (St.) (p); N e i g e m ; W e i l e g e m (O. V.); Bedevaart te Kortrijk-Begijnhof; Lichtervelde.

MARIA-MAGDALENA. Brugge.

MARKOEN. Wannegem; Bedevaart te Wondelgem.

MARTELAREN VAN GORKEM. Bedevaart te Boschkapelle (Z).

MATHEUS. Vleteren (D).

MATTHIAS. Eringem; Gijzelbrechtgem; Munkzwalm; Vloersegem.

MAURITS. Beke (Waarschoot); Nevele; Ressegem; Varsenare. Bedevaart te Ieper-St. Niklaas, waar St. Maurits St. Quirinus van Nuis verdrongen heeft.

MAURUS. *Bavikhove* (O. V.); Elsegem; Herzeeuw.

MEDARDUS. Eernegem; Ursel; Wervik; Wijtschate.

MICHIEL. Avekapelle; Boezinge; Gent; Holke; Ichtegem; Killem; Koudekerke; Kuurne; Lievens Houtem (St.); Kieldrecht; Michiel (St.); Roeselare; Zuienkerke.

MICHIEL, KORNELIS & GISLENUS. Machelen (O. V.).

MILDRETHA. Izenberge. Bedevaart te Killem, en Volkerinkhove.

MOMELIJN. Bedevaart te St. Momelijn en Watten (D).

NIKLAAS. Aaigem; Buggenhout; Diksmude; Edingen; Gent; Ieper; Keiem; Klein Sinten; Koolkerke; Leke; Lookristi; Meesen; Meigem; Moere (W. V.); Oostduinkerke; Oostkapelle bij Diksmude; Pervijze; Mardijk; Rekkem; Schellebelle; Slijpe; Veurne; Waterland-Oudeman; Westkapelle; Zuidkoote; Zwijnaarde.

NIKLAAS van Tolentijn. Bedevaart te Brugge (Augustijnen); Haasdonk en Tielt.

OMAAR. Alveringem; Adinkerke; Bavinkhove (D); Beveren bij Roeselare; Bissegem; Booitshoeke; Broekkerke; Hondegem;

Kaaster (D) ; Kwaadieper ; Ochtezele ; Passchendale ; Reksspoede ; Stapel ; Westkerke ; Wulveringem ; Zeggerskapelle ; Zermezele.

ONTCOMMER. Bavegem. Bedevaart te Velzeke.

PAUL. Godveerdegem ; Gent ; Langemark ; Ottergem ; Oudenbosch bij Lokeren ; St. Pauwels Waas.

PAULUS BEKERING. Risquons-Tout.

PETRONELLA. Bedevaart te Tielrode.

PHARAILDE. Oostkerke ; Smetlede.

PHILIPS & JAKOB. Koewacht.

PHILOMENA. Bedevaart te Hondegem en Millam.

PIETER. Bazel ; Berten ; Bevere ; Brugge ; Denderwindeke ; Dikkele ; Dikkelvenne ; Dudzele ; Emelgem ; Erondegem ; Erwetegem ; Eesen ; Gijverinkhove ; Godewaarsvelde ; Grootenberge ; Gent ; Hamme ; Hulste ; Idegem ; Ieper ; Kaster ; Kerkem ; Ledegem ; Loker ; Loo ; Meerbeke ; Merlebeke ; Mooregem ; Nederbrakel ; Nieuwkapelle ; Olsene ; Ooigem ; Oostkamp ; Oostveld bij Oedelem ; Ophasselt ; O u t r i j v e (p) ; Panne (De) ; Pietersbroek (St.) ; Pieters Kapelle (St.) ; Schoorisse ; S t e e n b e k e ; Steenvoorde ; Stuivekenskerke ; Tetegem ; Tielrode ; Tielt ; Torhout ; Uitbergen ; Voorde ; Wakken ; Welle ; Zulte.

Bedevaart te Meteren en Tienen (R).

PIETER & MAARTEN. Assenede.

PIETER & O. L. VROUW. Gent, Zaffelare.

PIETER EN PAUL. Bachte ; Boschkapelle (Z) ; Doorselendries ; Elverdingen ; Hansbeke ; Kallo ; Meteren ; Meergem ; Middenburg ; Oostende ; Ploegsteert ; Pradelles ; Roeselare ; Rumbeke ; Waasten.

PIETER EN URBAAN. Huise.

PIETERSBANDEN. Merkegem ; Semmerzake.

QUIRINUS van Nuis. Bedevaart te (+) Ieper-St. Niklaas ; Hooglede ; Kortrijk-Magdalenakapel.

RADEGONDIS. Merendree.

RIJKER. Breedene.

RIKTRUDIS. Reninge ; Woesten.

ROCHUS. Blankenberge ; Kortrijk-Walle ; S o m b e k e .

Bedevaart te Appelterre ; Bambrugge ; Bavinkhove (D) ; Duinkerke-St. Maarten ; Deinze ; Erembodegem ; Herzele ; Koudekerke ; Leffrinkhoeke ; Meldert (O. V.) ; Oosterzele ; Niklaas (St.) Waas ; Vinkt ; Wormhout ; Zermezele.

ROSALIA. Bedevaart te Duinkerke-St. Eligius.

SAMSON. Ebblingem.

SEBASTIAAN. Michelbeke ; Bedevaart te Beselare.

SERVULUS. Bedevaart te Wielsbeke.
 SIMON & JUDA. Gentbrugge.
 STEVEN. Gent; M e l s e l e; Vichte; Zomergem.
 SYLVESTER. Rubroek; W e s t k a p e l l e bij Diksmude.
 Bedevaart te Watten (D).
 THERESIA. Gent; Koudekerke-Branke.
 THERESIA v/h Kindje Jezus. Gent; Ninove; Slijpe.
 THOMAS van Kantelberg. D i k s m u d e; Grevelingen;
 Moerbeke (D); Veurne.
 URSMAR. Baasrode; Deftinge; N o k e r e; Zegelsem.
 VEDASTUS. (+) Belle (thans Kristus-Koning); Hondschote;
 Linde (D); Meenen; Nedereename; Reningelst; Vlamertinge;
 Zerkegem; Zuidpene.
 VIJF PESTHEILIGEN. Bedevaart te Godveerdegem.
 VICTOR. Proven; Roesbrugge.
 VINCENS. Eekloo; Gijvelde; Ramskapelle bij Brugge.
 Bedevaart te Beselare; Maarke; Moeren (D); Terdegem.
 VINCENTIUS A PAULO. Gent; Kleite.
 VULMARIUS. E e k e (D) met put.
 WALBURG. Brugge; Meldert (O. V.); Oudenaarde; Veurne.
 WANDREGESILLA. Beerst.
 WANDRILLUS. Drinkam; Bedevaart te Bollezele.
 WILLEM. Wilskerke.
 WILLIBRORD. Grevelingen; Hulst; K n e s s e l a r e; Mid-
 delkerke; O s s e n i s s e; T e r n e u z e n; W u l p e n (p).
 WINOK. Bedevaart te St. Winoksbergen.
 WIVINA. Bedevaart te Burcht en Zeveneeken.

b) De Moeder Gods.

Kerken haar toegewijd te :

Aalterhoeksken; Aardenburg; A s s e b r o e k; Bassevelde;
 Bellem; Berchem (O. V.); Brielen; Brugge; D a d i z e l e; Dak-
 nam; Damme; Deinze; Dendermonde; Dentergem; Destelbergen;
 Desteldonk; Doel; Doorslare; Eksaarde; Elene; Erembodegem;
 Ertvelde; Fort-Mardijk; Gent (Klein Begijnhof); Gistel; 's Gra-
 venjansdijk; Grimminge; Hazebroek; Heestert; Hellestraat; Her-
 dersem; H e r z e l e (D); Hofstade (O. V.); Hollebeke; Hou-
 tem bij Roeselare; Houtave; Kaprijke; Kassel; Klein Sinaai; Klin-
 ge (Z); Kluizen; Kortrijk; Kruibeke; L e b b e k e; L e d e r -
 z e l e; Leffinge; Leffrinkhoeke; Liefferinge; Lissewege; L o m -
 b a r d s i j d e; Louise-Marie; Lozer; Mannekensvere; Maria
 Horebeke (St.); Mariakapelle (St.) (D); Mariakerke (O. V.);

Mariakerke (W. V.) ; Maria Latem (St.) ; Maria Lierde (St.) ; Maria Oudenhove (St.) ; Meetkerke ; Melsele ; Moerbeke Waas ; Moeren (D) ; Momelijn (St.) ; N a z a r e t h ; Nieuwkerken (O. V.) ; Nieuwkerken Waas ; Nieuwerkerken (W. V.) ; Ninove ; Nukerke ; Okegem ; Omaars (St.) ; Oordegem ; Oostakker (met Lourdes-grot) ; Oostende ; Oostnieuwkerke ; Oudenaarde ; Oudenburg ; Overmere ; Overslag (O. V.) ; Panne ; Pinte ; Pittem ; Poelkapelle ; Poperinge ; Roeselare ; Rozebeke (O. V.) ; Rozendaal (D) ; Ruiselede ; Rupelmonde ; Sas van Gent ; Schoonaarde (O. V.) ; Schoore ; Schuiferskapelle ; Steenhuize ; Temsche ; Tielt ; Veldegem ; Veurne ; Vinkem ; Vivekapelle ; Waarmaarde ; Waasmunster ; Warrem ; Watervliet ; Westdorpe ; Wippelgem ; Wortegem ; Zandbergen ; Zandvoorde (Oostende) ; Zeevergem ; Zevekote ; Zogge ; Zonnegem ; Zottegem ; Everbeek.

Bedevaarten te Beveren bij Veurne ; Broekburg ; Buggenhout ; (+) Lamswaarde ; Looberge ; Loon a/Zee ; Meesen ; Ochtezele ; Westvleteren ; Zaffelare.

Onze Lieve Vrouw :

der Baren : Malo a/Zee.

van Barmhartigheid : aanroepen te Izenberge.

Bemiddelares : Patrones te Meergem en aanroepen te Killem.

Bezoeking : B o l l e z e l e .

van Bijstand : Aalst ; G r e v e l i n g e n ; St. Niklaas Waas.
ten Briele : aanroepen te Ieper.

van Deinsbeke : aanroepen te Zottegem.

ter Druiven : aanroepen te Aalst.

ter Duinen : Patrones te Brei-Duinen, aanroepen in haar kapel te Duinkerke.

Geboorte : Belle.

van Gratie : Groot Fort Filips ; aanroepen te Kaaster (D).

van Groeninge : aanroepen te Kortrijk (W. V.).

ter Groenstrate : aanroepen te Bareldonk (O. V.).

van Halle : aanroepen te Eeke bij St. Niklaas Waas.

Hemelvaart : Edewalle ; Graauw ; IJzendijke ; Philippine ; Ruischure ; Zuiddorpe.

van Jezus-Eik : aanroepen te Bellem.

van den Kezelaar : aanroepen te Edelare.

ter Linden : aanroepen te Broekkerke (D).

van Lourdes : H a z e b r o e k ; Halewijn, aanroepen te Oostakker.

ter Muren : aanroepen te Erembodegem.

van den Nood Gods : aanroepen te Lede (O. V.).

Onbevlekt Ontvangen: Abeele bij Boeschepe; Biervliet; St. Omaars; Steentje bij Belle.
van den Ouden Berg: *G e e r a a r d s b e r g e n*;
ter Rive: aanroepen te Gent.
van den Rozenkrans: Flora bij Merelbeke. Aanroepen te Ieper.
van Rust: aanroepen te Deerlijk en Emelgem.
Schapulier: aanroepen te Wilder (D).
van Schreiboorn: aanroepen te Gent.
van St. Jan: aanroepen te Poperinge (St. Jan).
ter Sneeuw: aanroepen te Tetegem.
ter Straten: aanroepen te Strazele.
van Tranen: aanroepen te Wormhout.
ten Tuine: aanroepen te Ieper.
Voorspraak: aanroepen te Knesselare.
van Vrede: aanroepen te Brugge.
van Zeven Weeën: Steenwerk; aanroepen te Oostbroek bij Nevele.
Onze Lieve Vrouw en St. Jan: Maria Leerne.

Alle Heiligen: Nederzwalm.
H. Bloed: Bedevaart te (+) Aardenburg; Brugge.
H. Doorn: Bedevaart te Wevelgem.
H. Drievuldigheid: Lapscheure.
Goede Herder: Moeskroen.
H. Graf: St. Omaars.
H. Hart: A a l s t; Amandsberg (St.); Branke (D); Brei-Duinen; Belsele; Durmen; Heieinde bij Lokeren; Izegem; Kruisstraat; Nieppe; Oostende; Roeselare.
Kristus-Koning: Belle (vroeger St. Vedastus); Brugge.
H. Kruis: Boechoute; Kruis (St.); Kruis-Winkel (St.); Lampernisse; Heusden (O. V.); Lootenhulle; Letterhoutem; Oostekloo; Stekene; Vrasene; Wenduine; Zwijndrecht (O. V.).
Bedevaart te Destelbergen; Eksaarde; Lamswaarde; Lebbeke; Lissewege; Veurne-St. Walburg; Zande; Zillebeke.
H. Sakrament van Mirakel: Bedevaart te St. Denijs Westrem.
St. Salvator: Brugge; Gent; Harelbeke; Wieze.
H. Voorzienigheid: Langerbrugge.

Ziedaar onze samenstelling. Volledig is ze natuurlijk niet, en we durven te hopen dat alle belangstellenden eraan zullen houden, ons de noodige aanvullingen te laten geworden. Onze beste dank bij voorbaat.

Eer we dit opstel sluiten, moeten we onze bereidwillige briefwisselaars danken, want zonder hen ware nog veel verscholen gebleven. Het zijn de Zeer Eerw. Heer Walters, Pastoor Deken te Ninove, en Vuylsteke, Gemeentesekretaris te Hansbeke, maar vooral Zeer Eerw. Heer Rijckelijnc, Kaplaan te Broekburg en Eerw. Heer Prof. Despicht te Steenvoorde.

Etterbeek Juni 1936.

A. H. VAN DYCK.

VERTELSELS, SAGEN EN SPROOKJES UIT OOST-VLAANDEREN

door CYRIEL DE VUYST

I

VAN HEKSEN EN TOOVENAARS

Reeds geruimen tijd geleden stuurde Cyriel De Vuyst, de bekende Oostvlaamsche folklorist en schrijver van « Sagen en Legendes » (Antwerpen, L. Opdebeek) en « Het Volksleven in Zuid-Oost-Vlaanderen », ons een verzameling « Vertelsels, Sagen en Sprookjes uit Oost-Vlaanderen » voor « Oostvlaamsche Zanten ». Met dankbaarheid en belangstelling hebben wij kennis genomen van de talrijke en boeiende herinneringen van den vergrijsden en thans ziekelijken volksschrijver, maar steeds werden wij door gemis aan beschikbare plaatsruimte verhinderd « zanten » uit Cyriel De Vuyst's verzameling mede te deelen. Nu we erin geslaagd zijn ons tijdschrift uit te breiden, maken we er gebruik van een eerste greep te doen uit den vertelselschat van een onzer meest verdienstelijke voorgangers.

P. D. K.

DE DUC VAN BURCHT.

Jaren geleden woonde te Burcht een eigenaardig man in de wandeling « den Duc » geheeten, die door zijn koddige grappen en aardige kuren iedereen kon doen lachen. Hij was overal in het omliggende bekend als iemand die iets meer kon dan wie ook. Een gansch boekdeel zou noodig zijn om de talrijke lotgevallen en zonderlinge voorvallen te verhalen, waarvan « den Duc » zooals men hem doorgaans noemde, de held was. Wij zullen hier eenige zijner welvoeglijkste kuren, zooals wij deze door zijne

tijdgenooten en te Burcht zelf uit den volksmond hebben vernomen, neerschrijven :

1. LANGS WAAR WAS HIJ GEGAAN ?

In den tijd van zijn jeugd was « den Duc » in gezelschap van eenige zijner kameraden naar Sint-Anneken gegaan. Na vele herbergen te hebben bezocht was het reeds laat geworden en « den Duc » wilde van naar huis gaan niet hooren. Daar hij er niet in toestemde zijn maten te vergezellen gaven zij hem te verstaan dat zij zonder hem zouden terugkeeren, hetgeen zij deden. Toen zij eenige stappen verwijderd waren riep hij hen toe : « *gaat maar door, ik zal er nog eer zijn dan gij !* » Daarop ging hij terug in de herberg nog eenige glazen bier drinken.

Hoe verwonderd waren de mannen, toen zij te Burcht kwamen, « den Duc » daar op den uitkijk te zien.

« *Ik weet niet waar ge zoo lang gebleven zijt* » zei hij op ernstigen toon, « *ik sta hier reeds een half uur op u te wachten* ».

Hoe hij daar aangeland was, in volle duisternis, kon niemand begrijpen, daar hij hen langs den dijk niet was voorbijgegaan.

2. HOE HIJ ZICH VAN DE DANSERESSEN ONTMAAKTE.

Een zondag van Burchtkermis zat « den Duc » in een herberg met een zijner kennissen aan 't kouten. Daar kwam toevallig een zwervende harmonikaspieler binnen. Seffens begonnen, op de tonen van de vroolijke muziek van den trekzak, een paar koppels te dansen en te springen en ze stooten hierbij tegen de beenen van « den Duc ». Dat verveelde hem.

« *Wacht een beetje dat spel zal hier rap gedaan zijn* », zei hij stillekens tegen zijn maat.

Na den eersten dans begonnen de twee jongens met hun lief nog een polka te flikkeren en tegen zijn beenen te zwaaien. Ineens weerklonk een scherp gegil door de herberg... De bovenrok van de danseressen was hun van 't lijf gevallen en de twee juffers stonden daar in het midden van de zaal, gedeeltelijk in hun hemd. Seffens namen zij hun rok op om zich in een nevenkamer te gaan aankleeden. Maar 't dansen was gedaan !

3. HIJ KON HET DOEN WAAIEN.

In zijn tijd was hij op zekeren zondag met eenige Burchtenaars naar Zwijndrecht gegaan. Daar kwamen zij in een herberg, waar de verbruikers peren aan 't eten waren. Op zijn vraag of hij en zijn makkers niet insgelijks een dezer vruchten zouden mogen proeven,

werd hun geantwoord dat die peren de laatste waren, die door den hevigen wind werden afgerukt en dat ze hun geen konden geven indien er geen afwaaiden.

« Den Duc » ledigde zijn glas bier en ging buiten om te zien welk weder het was. Niet lang bleef hij weg of hij kwam van den boomgaard met zakken en handen vol peren.

« *Gij wist zeker niet dat ik het kan doen waaien !* » zei hij botweg. De menschen zwegen en ze waren tevreden als de Burchtsche kerels het aftraptten.

4. WAAROM HIJ 'S NACHTS DE KLOK LUIDDE ?

« Den Duc » werd eens door den koster belast met het onderhoud der kerk en het zetten der stoelen. Aldus beschikte hij over den sleutel der bidplaats. Op zekeren nacht, omstreeks middernacht, ging hij naar de kerk, deed de deur open en begon de klok te luiden. De inwoners van het dorp, aldus in hun slaap verrast, dachten aan moord en brand, en spoedden zich naar buiten, waar zij niets ongewoons bemerkten. Om de oorzaak te vernemen liepen eenige mannen naar de kerk. Toen zij « den Duc » zagen en hem vroegen wat er gaande was, antwoordde hij zeer bedaard : « *Ik heb altijd de klok hooren luiden bij dag, ik wou ook eens hooren en zien welk effect dat dat maakt in den nacht* » !

5. WAAROM HIJ IN EEN GESLOTEN HUIS WAS BINNENGEDRONGEN ?

In den tijd dat de eigenaardige kuren van « den Duc » te Burcht overal werden besproken, moesten de bewoners van een der voornaamste burgerhuizen zekeren avond bij familieleden op bezoek gaan. Na zorgvuldig deuren en vensters te hebben gesloten, gingen zij zonder achterdocht dat dieven of roovers konden inbreken, gerust weg.

Hoe groot was hun teleurstelling, toen zij laat in den nacht, bij hun thuiskomst, na het licht te hebben aangesoken « den Duc » naast de stoof zijn pijpken zagen zitten te rooken.

« *Wat doet gij hier ?* » vroeg hem de huisbaas.

« *Ik ben hier om alles te bewaken* » was het antwoord.

« *Dat was in 't geheel niet noodig, alles was vast en dichtgesloten* ».

« *Dat is een reden te meer* », hernam de listige indringer, *want daar, waar ik binnen kan, zou iemand anders, die u zou willen bestelen, ook kunnen binnenkomen* ».

6. DE GRAP MET DE VIER KOPEREN CENTEN.

Zekeren Maandagmorgen ontmoette «den Duc» juist vóór de deur eener herberg van het dorp een jongen met wien hij daags tevoren had uitgeweest en hij vroeg hem of hij hem niet wilde trakteen. Ik zou geerne een pint willen betalen, antwoordde zijn maat, maar ik heb gisteren alles opgedaan : « *Ik heb ze niet zitten dan achter mijn ooren* ».

« Ik denk dat ge nog genoeg hebt voor een toerneeken, laat eens zien » hernam « den Duc ». De jongen onderzocht de zakken van zijn ondervest en al wat hij ontdekte was vier koperen centen.

« *Hebt ge goed gekeken ?* » vroeg « den Duc » op ernstigen toon.

« *Ja* » antwoordde de makker.

« *Bezie ze dan nog maar eens, en ge zult zeker zijn dat ge mis zijt* » sprak « den Duc ». De jongen bezag nogmaals de vier koperen centen en tot zijn groote verbazing hadden ze ditmaal het uitzicht van vier zilveren frankstukken.

« *Nu kan het er van af* » zei « den Duc ».

De gelukkige maat ging met hem de herberg binnen en bestelde het eene rondeken na het andere om hun nadorst te lesschen.

Leute en vermaak veranderden welhaast in onthutsing en teleurstelling, want op het oogenblik dat de jongen het verbruik wilde vereffenen, stelde hij met eigen oogen vast dat hij slechts de vier koperen centen bezat, die hij vooreerst dacht op zak te hebben.

Gansch verlegen, vroeg hij aan de waardin, die hem alleen van aanzien kende, zijn schuld te willen te goed houden.

« *'t Is niet noodig* » zei « den Duc », « *ik zal het betalen, g'hebt al genoeg afgezien* ».

Sedertdien heeft de jongen in de kunst van den Bruchtschen toovenaar niet veel vertrouwen meer gehad.

7. HOE « DEN DUC » DOOR DE KATTEN WERD AANGEVALLLEN.

Op een Zondagavond dat hij het sluitingsuur moest gaan luiden, zag hij aan den ingang van de kerk een groote zwarte kat zitten. Daar hij aan soortgelijke dingen gewend was en geenszins voor verschijnsels bevreesd, wilde hij de kat een schop geven. Maar op hetzelfde oogenblik werd hij door een groote bende krijgende katten omringd en zoo dicht ingesloten, dat hij noch vóór noch achteruit kon. Na veel moeite gelukte het hem de deur te openen en op den klokkenzolder te vluchten. Maar ook daar werd hij door de duivelsche viervoeters omsingeld. Gezwind en bevreesd, daalde hij van de trappen, maar niet zoohaast was hij op het kerk-

plein of de bende miauwende en krijschende katten hadden hem ingesloten. Toevallig keek hij eens omhoog en zie, op het kruis van den toren, zat dezelfde groote zwarte kat gereed om met oogen zooals lanteerns op hem te springen. Toen zette hij het op een loopen, achtervolgd door het helsch gespuis tot aan de deur van zijn woning.

« *Ik ben nooit van iets bang geweest* », vertelde later « den Duc », « *maar dien keer met die katten was ik toch niet op mijn gemak !* »

8. DE ZINGENDE KATTEN.

Op het laatste van zijn leven was « Duc Van der Velle », zooals hij soms ook werd geheeten, zekeren zondag in het na-jaar naar den wijk « Krabbenhoek » gegaan, alwaar hij in de herberg : « De drij Snoeken » was blijven met de kaart spelen. Toen hij naar huis keerde was het omstreeks middernacht. Geen enkele ster schitterde aan den hemel, akelig loeide de wind in de kruinen der boomen, het was doodsch en eenzaam op den weg. Enigszins verhit door den drank en ontzenuwd door het spel, stapte « den Duc » voort zonder vaar noch vrees.

Aan het kruispunt der baan van den Krabbenhoek en Polderstraat kwam hij op dit nachtelijk uur onverwachts een talrijke bende witte katten tegemoet. Verrast hield hij een korte wijl stil om de nachtwandelaars te aanschouwen.

Om zichzelf moed te geven richtte hij tot de geheimzinnige beestjes het woord en vroeg op minzamen toon :

« *Lieve poesjes, waar gaat ge naar toe ?* »

De viervoetige verschijnsels richtten zich op hun achterpooten en zingend in een rondedans herhaalden zij de vraag van den zatterik :

« *Duc Van der Velle vroeg aan mij :
Katte poezeminne, katte poezeminne,
Duc Van der Velle vroeg aan mij :
Katte poezeminne, waar gade gij ?* »

Bovenstaande sage werd ons verteld door de waardin in een herberg te Burcht, waar toevallig de held van het avontuur met de zingende katten binnen kwam. Nieuwsgierig gingen wij naar hem toe en uit wellevendheid hem bij zijn echten voornaam noemend, vroegen wij hem : « *Maar Karel, wat is nu de waarheid van hetgeen ge daar aan de hand hebt gehad met die witte katten, dien nacht als ge van den Krabbenhoek zijt gekomen ?* »

« *Wel ja* », antwoordde hij glimlachtend « *de menschen vertellen het allemaal, ik zal het door den duur zelf ook nog moeten gelooven* ».

Bij het terugkeeren naar de stad Antwerpen, gingen wij langs een klooster, waar een groep kinderen in de koord dansten. Twee der meisjes hielden ieder een eind der koord vast om deze heen en weer te zwaaien.

De dans begon en onder het draaien en springen, weerklonk uit den mond der jeugd op de wijze : *Naald en draad zijn altijd goed :*

*« Duc Van der Velle vroeg aan mij :
Katte poezeminne, katte poezeminne,
Duc Van der Velle vroeg aan mij :
Katte poezeminne, waar gade gij? »*

9. HOE IGNAASKEN van de TOOVERIJ WERD GENEZEN.

Voor vele jaren ging een man, Ignaasken geheeten, die te Sint-Lievens-Essche op den wijk Schoonderhaeghe woonde naar de dorpsplaats een boodschap doen. Halfweg van den eenzamen weg « de Molenstraete » gekomen, waar in het late uur altijd aardige wezens verschenen, werd hij ineens verrast door een klein dier dat hem op de borst sprong. Naasken greep het beestje, dat door het zachte haar, waarmede het was bewassen, hem een mol scheen te zijn, doch hij kon het niet vasthouden, want het wipte hem plotseling uit de handen. Gansch onthutst, zette hij met kloppend hart zijn weg voort en keerde, na zijn boodschap te hebben volbracht, haastig naar huis. Vooreerst had hij in hetgeen hem was overkomen geen kwaad vermoeden, doch eenige dagen daarna werd hij onpasselijk en langzamerhand werd hij ernstig ziek en bleek van kleur. De tusschenkomst van den geneesheer kon niets baten, integendeel, de kwaal verergerde zoo zeer, dat het manneken wegteerde zooals sneeuw voor de zon. De praatzieke geburen zeiden stillekens tot elkander : « Naasken is betooverd ! »

Gedurende twintig jaar bleef hij onder dokters behandeling, doch niets hielp. Door de ontzaglijke onkosten werd zijn ongelukkig gezin bijna gansch ten onder gebracht.

Op zekeren dag kwam een zwervende bedelaar op de hoeve eenig voedsel vragen. Toen hij den zieke zag, zei hij tot de vrouw :

« Meesteresse, uwen man lijdt aan een erge plaag, de « kwade hand » drukt op hem, alleen een geestelijke samen met een geneesheer kan de kwade hand afweren ».

De woorden van den onbekende maakten een diepen indruk op het gemoed der boerin.

Ze ging aanstonds naar den heer pastoor, een wijs en geleerd man, wien zij haar droevig lot vertelde. Deze beval haar een dokter te gaan halen om met hem samen naar den zieke te gaan.

Vooreerst weigerde de dokter met den dorpsheer haar man te bezoeken, maar de sterke boerin werd zoo kwaad dat zij hem bij de keel greep en hem zoo zeer wurgde dat hij knikkend toestemde haar te volgen.

Samen binnen de hoeve deed de geestelijke deuren en vensters sluiten. De zieke werd in een donkere kamer gebracht, waar alleen een gewijde kaars op een tafel brandde. Aldus werd Naasken, in een leunstoel gezeten, belezen.

De kwade hand, die op Naasken was gelegd, werd afgeweerd, want langzamerhand begon de zieke te beteren, bij zoo verre, dat hij na zekeren tijd zijn vorige gezondheid terugkreeg.

10. HOE PEETJE PASTOOR VAN AYGEM DE RATTEN DEED VERHUIZEN.

De oude pastoor der parochie van Aygem, die een vriend en tijdgenoot was van Meester Lieven (Eerw. Heer Constant J. A. Duvillers), en zooals deze laatste een en dezelfde wijsgeerige school had gevolgd, was een even braaf als geleerd man.

Meermaals werd zijn hulp ingeroepen voor de kinderen, die men dacht door de ziekte « den Oudeman » geheeten te zijn aangetast, alsook om het ongedierte op de boomgaarden en in de velden te doen verdwijnen en dergelijke meer.

Zekeren dag werd hij door den meester eener landhoeve van zijn parochie, te « Boerkens » geheeten, gevraagd om de talrijke ratten, die in zijn koorntas nestelden te doen verhuizen, hetgeen hij ook beloofde. Eenigen tijd nadien, toen de schuur bijna ledig gedorschen was, kwam Peetje pastoor met het boek onder den arm op de hofstee aangestapt.

Na deze met al de bijhoorigheden te hebben in oogenschouw genomen en een korte wijl in zijn brevier te hebben gelezen, deed hij op den boomgaard door de werklieden eenige bussels stroo in een hoop nevens elkander zetten. Daarna gebod hij de poort langs dien kant te openen en de overige koornschooven van den tas op den schuurvloer te werpen, zonder naar het ongedierte dat er zou uitloopen te slaan noch te dreigen.

Nauwelijks waren zij met die werkzaamheden begonnen, of de eene rat na de andere liep uit de schoven in de richting van den boomgaard. Allen verscholen zich in het aldaar samengebrachte stroo.

Wanneer de koorntas aldus gansch ledig was gemaakt en honderden dezer schadelijke dieren in het stroo van den boomgaard waren gekropen, beval Peetje er vuur aan te steken. Onder het

geknetter der laaiende vlammen en een helsch geschreeuw werden al de ratten levend verbrand, zonder dat een enkele kon ontvluchten.

11. HIJ WAS ER GOED VAN AF GEKOMEN.

In den tijd toen te Erembodegem vele vrouwen aanzien werden als tooverheksen wou een grappenmaker een zeker middel beproeven om deze hellevegen te herkennen. Daar de heksen zooals de andere menschen des zondags naar de mis gingen, zou hij tijdens de mis door den koorknaap een paaschnagel onder den dorpel der kerk doen leggen, omdat heksen over geen gewijde dingen kunnen stappen. Den volgenden zondag werd tijdens het sermoen het gewijd paaschnageltje onder den dorpel geborgen en, als de mis uit was, bleven zeven bejaarde vrouwen gramstorig op hun stoel zitten. De pastoor, die seffens ondervond wat er gebeurd was, gebod de koorknaap het gewijde aanstonds weg te nemen, waarna ook de vrouwen de kerk konden verlaten. Dat affront zou door het helsch gespuis uit Erembodegem, Haeltert, Helderghem en omliggende schrikkelijk worden gewroken...

Op zekeren dag, toen de koorknaap met een lantaern aan de hand, den pastoor, die een stervende ging bedienen, in het open veld vóórging, kwam onder groot gedruisch een bende van honderden heksen onder de gedaante van groote zwarte kraaien, schreeuwend en krassend rondom hen gevlogen. De jongen, die seffens begon om hulp te roepen, zou er zeker het leven niet afgebracht hebben, indien de pastoor door een krachtig gebed de gansche bende niet had verjaagd.

12. HOE EEN FRANSCH HEKS WERD GESTRAFT.

Voor vele jaren stond te Sint-Lievens-Essche, op den wijk « Briel », een oude landhoeve « Katrienhof » geheeten, waarvan de bewoners gelukkig en tevreden hun brood verdienden. Zekeren dag werd dit voorspoedig gezin ineens geteisterd door een geesel, waardoor eertijds zooveel buitenlieden werden ten onder gebracht. De paarden, koeien en andere huisdieren werden aangetast door een geheimzinnige plaag, die den veearts gansch vreemd voorkwam, en die ook niemand, die er bijgeroepen werd, kon verhelpen.

Tot overmaat van ramp, werden de bewoners insgelijks overvallen door een eigenaardige ziekte, waarvan de geneesheer insgelijks den aard niet kon vaststellen.

Gansch mistroostig en terneergeslagen, ging de meester der hoeve naar een naburig stad om de paters te raadplegen en hun te vragen

de kwade hand van zijn hofstede te komen afweren. 's Anderdaags 's morgens heel vroeg kwam een der geestelijken om de hoeve te belezen. Vooraleer zijn zending te beginnen zei hij tot den verontmoedigden landbouwer het volgende: « *Diegene, die van uw ongeluk de schuld heeft, is een vreemde vrouw uit Frankrijk. Wees kalm en bedaard, want welhaast zal ze hier aankomen en voor haar euveldaad worden gestraft* ». Nauwelijks had de pater deze woorden uitgesproken of onder een groot gedruisch, vergezeld van een hevigen stormwind, kwam de vreemde heks aangelopen. Pas was zij binnen de poort of deze sloeg door den wind zoo geweldig toe, dat het wanschepsel er tusschen gevangen zat. Daar werd zij door eenige mannen uit de buurt vastgegrepen en gebonden, dat zij zich niet meer bewegen kon. Alsdan werd zij op een slede gelegd en met een paard naar het veld gevoerd, alwaar zij op een stapel werd gelegd, waaraan het vuur werd gestoken. Daar werd de helleveeg levend verbrand en ter plaatse begraven.

Na dit voorval werd de hoeve verlaten. Langzamerhand vervielen al de gebouwen in puin.

Heden nog kan men de sporen van deze hoeve ontwaren beneden de helling tusschen de wijken « Briel » en « Schoondeerhaeghe » in de nabijheid van de tramlijn van Herzele naar St.-Lievens-Essche. De met hout beplante plaats, waar de straf der heks werd uitgevoerd, draagt nog steeds den naam van « Den Tooverheksenkant ».

NASCHRIFT

De sagen betreffende den Duc van Burcht zijn typische voorbeelden van de geheimzinnige en bovennatuurlijke macht die het volk aan tovenaars en heksenmeesters toeschrijft. Als motieven treffen wij aan, in 1. a) het zich onzichtbaar maken b) het afleggen van groote afstanden in onmogelijk korten tijd, in 2. een variant van het « vastzetten », d.i. bewegingloos maken: het willekeurig doen ophouden van een hinderende bedrijvigheid, in 3. het weermaken, *in casu* het doen waaien, in 5. het binnendringen in afgesloten ruimten, in 6. het verblinden der oogen, zoodat men wat anders ziet dan in werkelijkheid voor handen is, in 7. en 8. de omgang met heksen onder den vorm van diergestalten, *in casu* katten, in 9. en 12. speelt de « kwade hand » een rol, die door « aflezen » moet « afgeweerd » worden, in 10. hebben we insgelijks een typische variant van de macht van een heksenmeester, *in casu* Peetje pastoor, die de schadelijke knaagdieren kan « vastzetten » en verbranden. In 11. ten slotte een typische heksensage, zooals Alfons de Cock in « Vlaam-

sche Sagen uit den Volksmond » (1921) er verschillende mededeelt : n° 19 De Paaschnagel weerhoudt de heks, n° 20 De Paaschnagel te Denderwindeke, n° 21 De kracht van gewijde dingen, n° 22 Heksen herkennen (zie de literatuur aldaar). Ook de wraak der heksen komt onder een gewijzigden vorm (de pastoor wordt ernstig ziek) voor in n° 20. De Paaschnagel te Denderwindeke, n° 12 staat in verband met een toponiem (cf. het « Tooverheksenkwartier te Iddergem, zie J. Cornelissen, Nederlandsche Volkshumor op stad en dorp, land en volk II, bl. 61).

P. D. K.

II

VAN STERKE MANNEN

1. HOE DIEN VAN HEEGDE VAN EEN VRIJAGIE THUIS KWAM.

Omstreeks vijftig jaar geleden woonde te Herzele een oude jonkman, Dien van Heegde geheeten, die slechts door middel van twee gaanstokken kon voortsukkelen. Ondanks zijn reeds gevorderden leeftijd en versleten ledematen, dacht hij nog de veerkracht te bezitten uit vroeger dagen. Wanneer hij met de beenderige handen op de krukken geleund over de straat ging, en, nu en dan het hoofd opstak om met fonkelende oogen de lichaamsbewegingen der spelende knapen te bespieden, zegde hij dikwijls trotsch weg : « *Dat is iets, in mijn tijd deed ik andere kuren* ».

Dat was ook waarheid, want volgens de oude menschen van zijn tijd, was er toenmaals niemand in het dorp om hem in behendigheid en stoutheid na te bootsen. Wanneer hem soms iemand aanspoorde tot meer voorzichtigheid, zeggende : « *Dien, jongen, pas op, ge zult u nog hals en nek breken* », of wanneer hij op de boomen klom of in het water sprong, hem voorhield, *dat een hoogen klemmer of een verren zwemmer op zijn bed niet zal sterven*, maakte dit alles op hem geen indruk.

Hij klom op de boomen en deed op de dikke takken allerlei oefeningen of stond er rond te zwieren en te dansen. Hij klauterde langs binnen op den uitkijktoren van den burg, alsdan nog niet gedeeltelijk ingestort, om op den bovenrand op zijn hoofd te staan of andere gevaarlijke toeren te doen, die de toeschouwers deden schrikken en beven. Met een woord, Dien was de man die alles durfde wagen en nooit eenig letsel bekwam. Eens nochtans kwam zijn behendigheid en veerkracht hem wel van pas om aan een gewissen dood te ontsnappen.

Ziehier in welke omstandigheden :

Zooals ieder sterveling was Dien in zijn jeugd niet ongevoelig aan de liefde. Zijn hart gloeide voor een jonge weduwe, die op een afgelegen wijk van het dorp woonde. Zekeren avond in het midden van den winter, terwijl het aan het vriezen was dat het kletterde, ging hij naar het voorwerp van zijn liefde toe om te buurten of te *aansteken* (*), zooals men dat in de volkstaal noemt.

Aan de deur gekomen, hoorde hij binnenshuis de stem van een manskerel.

Er was geen twijfel mogelijk, dat was een mededinger.

Om zich te verzekeren, hoe lang deze dààr zou vertoeven en om het een of ander van het gesprek te kunnen vernemen zonder gezien te worden, verstak Dien zich in de houten « kuip » van den zich daar bevindenden steenput. Nà daar gedurende eenigen tijd, bijna verstemmen van koude, op loer te hebben gezeten door zich bij de handen aan de vermolmde planken van de ronde afsluiting vast te klampen, gleed hij door een ongelukkige beweging, ondanks zijn tegenweer, langs den gladden muur, ruim dertig voet diep tot aan den waterstand. Dààr wist hij zich door plassen en zwemmen voorloopig drijvende te houden...

De hulp inroepen van hem, die bij de jonge weduwe zijn plaats wilde innemen, scheen hem gevaarlijker dan zich zelf trachten te redden, hoe benard zijn toestand ook mocht wezen. Zonder dralen spande hij al zijn krachten in. Door middel van armen en beenen, den rug geschoord tegen den ronden met mos begroeiden gladden muur, klauterde Dien, gansch doorweekt, duim voor duim omhoog, op gevaar af bij de minste verzwakking terug in 't killig nat terecht te komen...

Na een langdurige en bovenmenselijke krachtinspanning en weergalooze behendigheid, geraakte hij eindelijk aan den bovenrand van den put en was gered...

Zonder zich verder te bekommeren om zijn mededinger, liep hij

(*) *Te aansteken* : eigenlijk zijn pijp aan te steken. Bekwam een vrijer de toelating plaats te nemen aan den haard en kreeg hij, op zijn verzoek, vuur voor zijn pijp van de uitverkorene van zijn hart dan was dit een gunstig teeken. Men vergelijkte het eerste der vier plaatjes uit *Jellen en Mietje*, Gentsche vrijage door Karel Broeckaert, vijfde druk (1841) met een navolging in het Bargoensch van Zele, waar Jellen in het huis van Mietje binnentreedt en vraagt zijn pijp aan het vuur van haar lollepot (stoofje) aan te mogen steken. Men vindt het plaatje in « Vlaanderen door de Eeuwen heen », 1e Deel, blz. 240, 1e Uitgave van 1912, in het artikel van Prof. J. Vercoullie : De Taal der Vlamingen, bij Bargoensch.

Daar luidt het onderschrift : *Hij (Jellen) : « Geeze, mag michels zijnen smerl (pijp) ne keer doe rufen aen ou klipken (lollepot) ?*

zoo snel als hij kon naar huis. Niemand had iets gehoord noch gezien. Slechts aan een van zijn vrienden, die hem nat en vuil tegenkwam, had hij « op een zwijgen » zijn avontuur kenbaar gemaakt.

Het is deze, die het mij, jaren daarna, heeft verteld.

2. DE STERKE LODE.

Louis Wynant uit Woubrechtgem, in de wandeling « Lode » geheeten, was een man van groote gestalte en zeer sterk van lichaamsbouw. Wanneer over hem gesproken werd, dan zeiden de menschen, dat hij het einde niet kende van zijn macht. Door zijn zachtaardig karakter, maakte hij zich zelden kwaad, maar als zulks zich voordeed, wist hij met zijn tegenstrevers kort spel te maken. Daarvan getuige volgende feit :

In den tijd zijner jeugd was hij zekeren zondagnamiddag in gezelschap van drie kameraden naar Ressegem uit vrijen gegaan. In de eerste herberg waar zij binnen gingen, bevond zich een meisje dat hun den gevraagden drank bediende. Bij het venster zat, op een zware houten bank, een jonkman uit voornoemde gemeente, zijn medevrijers met nijdige oogen aan te staren. Om te beletten dat de drie indringers het meisje het woord zouden toesturen, deed de nijdigaard zich door de deerne den eenen druppel na den andere aanbrengeu. Nâ telkens zijn glas te hebben geledigd om haar aan de gang te houden, zeide hij luidop dat de Woubrechtgemuache z... zijn druppel hadden uitgedronken.

Toen hij dit nogmaals zei en Lode bekeek, maakte deze zich zoo gram, dat hij de zware bank vastgreep en deze rondzwierde alsof hij er den leugenaar wilde meê verpletteren. Verschrikt liep de twistzoeker de deur uit en liep zóó hard hij kon achtervolgd door Louis, die zijn bank deed molenwieken.

Onder weg ontmoette hij den veldwachter van Ressegem, die zich bij het zien van den sterken kerel ijlings uit de voeten maakte.

— « *Champetter*, riep Louis hem achterna, *ik heb er daar een op de loop gejaagd en als ik hem eens onder mijn handen krijg, wil ik er wel twee jaar voor in t' kot zitten* ».

Sedertdien is Lode te Ressegem nooit meer door iemand uitgedaagd geworden.

3. HIJ MOEST ER NOG EEN « STEENTJE » UITHALEN.

Op de hofstee, in de Herzelestraat, waar Lode later, nadat hij getrouwd was, woonde, stond, zooals heden ten dage nog, links van de binnenkoer een oude waterput, die af en toe van het slijk moest gereinigd worden.

Zekeren dag der maand September, wanneer het waterpeil begon te zakken, was Lode den bodem van zijn steenput gaan bezichtigen. « *Trees* », sprak hij tot zijn vrouw, *onze put is bijna droog, we zullen hem eens kuischen, maar er ligt een « steentje » in dat ik eerst zal moeten uithalen* ».

Het « steentje » was een groote blauwe steen, die vroeger langs den kant der windas tot muur diende, maar eens in den put was gegleden en tusschen het metselwerk, onder den waterstand, was blijven steken.

Seffens vroeg hij in de buurt om twee man om het water te helpen uitputten, daarna daalde hij langs een nieuwe sterke ladder van vier en dertig sporten naar beneden, zonder te zeggen wat hij ging aangevangen.

Na den bodem geruimd te hebben, schoorde Lode den steen los, hief hem op den schouder, klom er meê langs de krakende ladder naar boven en zette den zwaren last op den rand van den muur. Geholpen door de werklieden werd de zware blok nevens de kuip van den put gelegd.

Nog langen tijd bleef de blauwe steen ter plaatse, waar iedereen hem kwam bekijken, verbaasd dat het één man gelukt was zulk een zware vracht boven te halen. Eindelijk werd hij verkocht aan den pachter van het *hof te Roesselare* te Sint-Antelinckx, die de vracht door een platten wagen bespannen met vier paarden, liet weghalen.

De steen dient tot bovensten trap vóór het woonhuis der hofstede. Hoe zwaar het gewicht ervan is, weten wij niet, maar de plaats waar de steen zich bevond (de voorschoot van den put) is één meter vijftien cm. breed en acht en zestig cm. hoog.

— « *'t Is spijtig, zoo zeide ons de zoon van Lode, dat die steen hier weg is* ».

— « *Wat zoudt ge er mee gedaan hebben?* » vroegen wij.

— « *Hem laten liggen voor onze nakomelingen om hen te laten zien wat « kruim » er in onze voorzaten stak!* » was het fiere antwoord.

NASCHRIFT

De bewondering voor staaltjes van buitengewone spierkracht is bij het volk algemeen. Ze heeft zich geconcretiseerd in sprookjes van reuzen en van sterke mannen van het type nr. 650 van de « Märchentypen »-lijst van Antti Aarne: Der Starke Hans (nr. 166 bij Grimm). Bij ons heet de sterke kerel: Jan of Jan de Beer. Meestal is hij een smidsjongen. In den « Vlaamschen Vertelschat » I van Victor de Meyere is het Jan Pikkeldang. Ook het neerdalen en het

wonderbaar opstijgen uit een diepe put is een bekend motief. Zware steenen dragen of optillen (molensteenen) behoort tot de meest bewonderde krachttoeren bij het volk, vooral op het platteland. Bovenstaande vertelsels, die op werkelijke gebeurtenissen steunen, kunnen onder bepaalde omstandigheden tot sagen en sprookjes worden omgevormd. Als uitgangspunt van mogelijke volksvertellingen zijn ze daarom het opteekenen waard.

P. D. K.

III

VAN EEN RAREN PASTOOR

Aygem, een mooi en uitgestrekt dorp, midden het weelderige Zuid-Vlaanderen gelegen, heeft een bedehuis, dat weleer een kloosterkerk was. Men ziet er nog de sporen van aan verschillende aanbouwingen, dagteekende van 't jaar 1786. Rond de kerk ligt het stille kerkhof, wààr, tusschen de eenvoudige graven, een effen grafzerk verloren ligt. Deze grafzerk duidt de laatste rustplaats aan van een der vroegere pastoors der gemeente, namelijk de E. Heer Ost, die in hoog aanzien stond bij de inwoners van het dorp en ook bij deze uit den omtrek, om zijn joviaal karakter, zijn gulhartige inborst en « omdat hij iets meer kon dan de andere » zegde het volk die hem gewoonlijk « Peetjen Ost » heette.

Het opschrift van zijn grafzerk luidt als volgt :

Hier rust

J. B. Ost

Geboren te Burst in 1756

Priester gewijd in 1790

Coadjutor te St. Gorix Audenhove

Pastoor benoemd te St. Antelinckx in 1800

Pastoor te Aygem in 1815

Alwaar hij overleed den 10 Februari 1822.

Gedurende de Fransche Omwenteling heeft hij drie jaar lang met gevaar van zijn leven, dag en nacht, ten minste in tien parochiën aan de geloovigen de H. Sacramenten bediend.

1. PEETJEN OST VERANDERT ZICH IN EEN STOEL.

Hier willen wij nog eenige vertelsels aanhalen uit het tijdperk der Fransche Omwenteling, toen « Peetjen Ost », die dan nog in « zijn fleur » was, door de Republikeinen menigmaal werd opgespoord gedurende zijn liefdadige tochten.

Op zekeren dag, werd hij weerom door de Fransche soldaten achtervolgd en wel zoodanig, dat hij hen niet meer kon ontsnappen.

Op het oogenblik dat zij hem wilden vastgrijpen, deed de geestelijke zich opeens veranderen in een stoel. Dáár stonden nu de soldaten te kijken wáár de priester mocht verbleven zijn. Het kreupelhout en hoeken en kanten werden doorzocht, terwijl een diklijvige Republikein zich op den stoel neerzette. Toen ze niets vonden moesten ze eindelijk afdruipe en de dikke soldaat, die nu was uitgerust, volgde zijn makkers op hunnen aftocht.

Pas waren de pakmannen vertrokken, of dáár stond Pastoor Ost als geestelijke kant en klaar, zeggende : « Wat was dat toch een zware beest ! » (Hij bedoelde den dikke soldaat die zoolang op den stoel had gezeten.)

2. PEETJEN OST NEEMT DE GEDAANTE AAN VAN EEN HOND.

Op een morgen, was Pastoor Ost naar een hoeve gegaan om er een zieke te bezoeken en te troosten. Doch de Sans-Culotten lagen op loer en toen zij hem de boerderij zagen binnegaan, dachten zij hem dáár seffens te gaan aanhouden.

Zij stapten de poort binnen en bemerkten reeds van verre den priester, die in de keuken stond.

Deze zag de Fransche soldaten op het erf komen, en, daar hij den tijd niet meer had om te ontvluchten, nam hij een groot been uit een schotel die aan den haard stond en verborg zich inderhaast onder de groote tafel. Hoe verwonderd waren de Republikeinen, toen zij dachten den Heer Ost te ontdekken, dáár onder de tafel, een grooten zwarten hond grollend aan een been te zien knagen. Daar zij hun geweren niet bij hadden, durfden zij het beest niet aanvallen. Gansch onthutst trokken zij er van onder.

Wanneer zij buiten de poort waren, kwam Pastoor Ost uit zijn schuilhoek zeggende : « 'k Heb ze daar 'n koppel oogen gezet, dat ze geen goesting hadden mij nog langer te blijven bekijken ».

3. PASTOOR OST VERANDERT ZICH IN EEN EIKTRONK.

Buiten het dorp Aygem staat een oude eiktronk en de bejaarde inwoners vertellen dat Pastoor Ost, op deze plaats de Sans-Culotten een aardigen toer speelde.

Op een vroegen morgen, toen hij langs deze baan ging, om op de geheime plaatsen biecht te hooren, werd hij opeens verrast door een bende soldaten, die naar hem kwamen toegelopen.

Zij meenden den priester vast te grijpen, maar... stonden almeteens vóór een dikken tronkeik.

De overste der soldaten was zóó kwaad, dat hij vloekte van ergernis en, om zijn woede te koelen, niets beter vond dan tegen den boomtrunk te wateren !...

Toen zij een tijdje verdwenen waren stond pastoor Ost dáár in zijn vroegere gedaante terug.

Toevallig bezag hij zijn schoenen, zij waren gansch bevuild. Maar hij lachte om de poets, die hij den Franschen had gespeeld en mompelde : « Mijn schoenen zullen lang droog zijn, vóóraleer de vuilerikken mij in hun klauwen zullen krijgen ».

KLEINE HUISNIJVERHEID IN DE STAD

HET VERVAARDIGEN VAN « GROVE » MANDEN.

Zeker is het vervaardigen van manden van alle slag in onze provincie Oost-Vlaanderen (Land van Waas, Scheldeboorden, Rupelstreek enz.) een nog wijd bekende traditioneele en winstgevendende huisnijverheid. Toch ontdekt men hier en daar op het platteland of in een of andere stad een mandenmaker die op zijn « eentje » zijn bedrijf uitoefent en in alle stilte « *grof* » werk aan den man brengt tegen een zeer karig loon.

Ook in onze goede aloude stede Gent kan men hem wel eens in een achterbuurtje aan het werk vinden, hetzij op een duffig zoldertje of in een kil-vochtig pomphuisje waar hij, met een bewonderenswaardige koppigheid en alhoewel meermalen met den moed der wanhoop kop-boven-water-houdend om niet van honger... « *door de mande te vallen* »..., « *taai als een mandenwisse* » zijn niet benijdenswaardig stieltje in eere houdt voor den tijd dat het nog zal duren...

Een bezoek brengen aan een mandenwerker van dat type loont dan ook alle moeite. Zonder eenige achterdocht zal hij u over zijn stieltje talrijke aardige gegevens verschaffen en u uiteenzetten hoe met het samenstellen van een « *grove* » mande wordt begonnen, hoe het opgevlechten geschied, enz. Hij zal u ook spreken over de vele soorten van manden die hij in « *grof* » werk kan uitvoeren : de « *metsetsmade* », de « *paardenmande* », de « *koeimande* », de « *draafmande* » enz. Voor fijn werk acht hij zijn eeltige handen heelemaal niet geschikt.

Over de herkomst van het te bezigen materiaal : de *wissen*, *wijmen* of *wimmen* verneemt ge eveneens tal van bijzonderheden. Deze *wissen*, die in de meerschgronden van de Polders of in de Scheldestreek

veelvuldig groeien, zijn de geschikste om manden te vlechten. Eksaarde wordt nochtans als de beste streek beschouwd voor het kweken van de wijmen. Men treft ook wissenkwekers aan. De wissen plant men in Januari. De planten of struiken steekt men schuins in den grond op ongeveer 30 cm. afstand van elkaar, met den « *kop* » naar het Zuiden gekeerd, dit om ze beter te laten bestralen door de zon. In December worden de wissen « *gekapt* ». Dan zijn ze nog heel dun. Laat men ze twee tot drie jaar groeien, dan worden zwaardere verkregen. Iedere struik telt soms honderd of meer wissen. Eens de wissen « *gekapt* » worden ze in bundels samen gebonden. Ieder bundel meet zoowat 1 meter omtrek.

Gewoonlijk laat men de wissen buiten « *overwinteren* » om de vereischte kleur te krijgen : bruin of wit. Om ze te « *bruinen* » legt men ze « *open* » ofwel met deeltjes op de pannen van een of ander achterhuis waar ze van tijd tot tijd worden gekeerd. De witte kleur wordt verkregen door de bundels recht in het water der grachten op te stellen. Naderhand gebeurt het « *pellen* » of ontschorsen der wijmen met een hiervoor speciaal vervaardigd toestel. Dit werk is bestemd voor vrouwen en kinderen. Ook de meisjes uit de buurt komen een handje toesteken als het « *pellen* » in vlug tempo moet geschieden. Daarover een volgende maal. Buiten deze inlandsche grondstof gebruikt de mandenmaker ook wel eens ingevoerd riet, « *rotting* » genaamd, afkomstig uit het Oosten ; dit echter voor zeer sterke manden, speciaal aangevraagd voor een bepaalde nijverheid.

Het tuig van den kleinen mandenmaker bestaat uit :

a) een « *drijfijzer* », b) een « *priem* », c) een « *mes* », d) een « *tangje* ». e) een « *uitsteker* » of « *afsteekmes* », f) een « *afstompmes* », h) een « *knipschaar* » (wat hij « *sécateur* » noemt), i) een « *schaafje* », j) een « *hoepel* », k) een « *maatstok* ».

De mandenwerker werkt wijdbeens, op een soort plankenvloertje gezeten van ca. 1 1/2 bij 1 meter. Met den rug leunt het tegen een « *rugplankje* » aan, dat steun vindt aan den muur. Tusschen de beenen houdt hij het « *verhoogplankje* » waarop hij de mand bewerkt.

De bewerking van een « *metstersmand* » is naar aloud gebruik als volgt :

a) Het samenstellen van de « *boom* » (bodem).

Hiermede wordt begonnen. Zes stukken dik *wishout*, de zgn. « *boomstekken* », van gelijke lengte, worden in twee gelijke delen, kruislings of dwars over elkaar gelegd en voorloopig samen gebonden. Te beginnen van den kern of kruispunt worden deze « *boomstekken* » met « *vlechtriet* » spiraalvormig en op zig-zag-wijze

« *ingevlochten* ». Dit heeft het geleidelijk « *openwerken* », t.z. het regelmatig straalvormig verdeelen van de zes « *boomstekken* » over de bodemoppervlakte der mand voor gevolg. Heeft het steeds groo- ter kringen makende « *vlechtriet* » het uiteinde van de « *stekken* » bereikt dan is de « *boom* » van de mand afgewerkt.

b) Het « *opvlechten* ». Alsdan maakt de mandenwerker bij middel van de « *priem* » een reeks openingen zijdelings in de « *boom* » waarin hij de « *montans* » (fr. *montant*) d.i. rechtstaande sterke wis- sen duwt. Het aantal noodige « *montans* » is natuurlijk berekend op de doorsnede die de mand hebben moet. Eens deze « *montans* » ge- plaatst worden zij naar omhoog geplooid en aan het bovineinde door den « *hoepel* » recht of staande gehouden doch ietwat schuins derwij- ze dat de doorsnede van de bovenrand groo- ter is dan deze van de « *boom* ». De « *hoepel* » maakt het « *opvlechten* » mogelijk daar hij de « *montans* » op gelijken afstand van elkaar houdt en tevens veerkrach- tig naar buiten spant. Hiermede begint dan het « *toelijken* » of het « *opvlechten* » naar boven toe van de mand. Het « *vlechtriet* » wordt steeds zig-zag-wijze langsheen de « *montans* » — afwisselend naar binnen of naar buiten — getrokken. Af en toe slaat de vlechter de aangroeiende rijen van « *luikhout* » met het « *drijfijzer* » sterker en sterker op elkaar aan. Is nu de mand van « *hoogte* » gevlochten — hiervoor gebruikt de man een maatstok —, dan zet hij den « *rand* ». De « *rand* » bekomt men door de overblijvende uiteinden van de « *montans* » liggend, rondom de mand op zeer behendige wijze ineen te strengelen en wel zoodanig dat het loskomen van dat onderdeel onmogelijk wordt. In den afgewerkten « *rand* » worden vervolgens twee « *beugels* » geplaatst waarmede het « *oor* » zal worden ge- maakt. Omheen deze wissen « *beugels* » vlecht men in spiraalloo- pende « *slagen* », het sterke handvat- sel. Hiervoor zijn gewoonlijk vijf « *slagen* » (ieder « *slag* » of « *toer* » genaamd) noodig. De bewerking van het « *oor* » is het moeilijkst uit te voeren gedeelte van de mand evenals het bewerken van den « *ring* » of « *voet* » on- deraan den bodem. Eens het vlechtwerk geëindigd wordt met het « *zuiveren* » van de mand begonnen. Dit bestaat in het op schuin- sche wijze afsteken der te ver binnen of buiten den wand uitschie- tende of haperende vlechtrietuiteinden te verwijderen. Dan wordt met het tangje hier en daar nog een wijd aangespannen en daarmee is de mand klaar om geleverd te worden.

CLEM. V. TREFOIS.

ZANTEN

GENTSCHE TYPEN

door EMILE ANDELHOF

DE SNEPSCHIETER.

In verband met den snepschieter, heeft de huidige man die men langsheen de wegen den paardendrek in manden of stootkarren ziet laden, de meeste gelijkenis.

De eerste is eene verdwenen type. Hij nam den menschen- en hondendrek langs de wegen op, om dienst te doen als landvette. De Gentenaar noemde hem « snepschieter ». Zijne snep was het gelijkbeteekenend woord van genoemden drek. De snepschieter was drager, aan de eene hand, van een grooten blikken korf met scheel en hield, in de andere, een truweel waarmee hij de « sneppen » opnam en in den korf *schoot*. Meer dan eens ontmoette men hem langs eenzame gevels op « jacht » naar zijne prooi. Zoo b.v. op de gaanpaden der blinde muren van de gewezen Zuidstatie, — den trekweg onder de Marcellisbrug, bijgenaamd de ijzeren brug, — omheen den verdwenen dierentuin, — den trekweg onder de Muinkbrug, bijgenaamd Quintijnbrug, langs hoeken en kanten der tegenmuren van de huidige voetvolkkazerne, — O. L. Vrouwekerk, — Stadschool Klein St. Pietersplein, enz. enz.

Hij vond medehelpers onder de schooljeugd en dit tijdens de verlofdagen. Dan liepen soms kleine bengels hem vóór op verkenning: « Hier is er ééne, baas! » Waren de « sneppen » klein en van harde hoedanigheid dan noemden zij die « paternosters- en peperbollekens », ontdekten zij er een grootere dan waren het « petoters, kneukels, keutels of kanonballen ». Was de hoedanigheid der « snep » integendeel dun en waterachtig dan werd zij « patte, pladet, oliekoeke of taarte » genoemd. Dat men hierbij « kadees, soldaten, worsten of verloren schapen » vond, wordt begrepen. « Blinde vinken » was een algemeene benaming welke nog uit den mond van het volk komt. Doch gewoonlijk was er 'n « kaars, cigar, grendel of garde-ceviek » te vinden.

De snepschieter leverde dus zeer veel nut op. Niettegenstaande hij eerst voor zich zelf zorgde, zorgde hij niettemin en tegelijkertijd voor zijne medeburgers: hij reinigde de wegen. Zijne verdwijning is alleszins te betreuren, want niemand denkt er nog aan de sneppen weg te nemen. En bestonden er heden nog snepschieters, de opschik van de stad zou er ten huidige dagen best mede varen. Hoeveel « kneukels » pronken er heden niet die men liever door een snep-

schieter opgenomen bij den drek zouden « geschoten » zien ! Volgens den gewezen deken der Folkloristen van Gent, den betreurden Lodewijk De Vriese, bezocht de snepschieter insgelijks de krotbeluiken. Zeker den dag dat deze in het kleine vervallen beluik van den voetweg trad, zag hij plots een kleine lummel uit het ouderlijk huis loopen om op het hurkje te gaan zitten en aan een zeer natuurlijke behoefte te voldoen. De kwajongen antwoordde op de vraag : Wat rieke ik hier ? » door den snepschieter gesteld : Ei 'k kakke ik hier ! ». En de snepschieter lachte en wachte op de dampende snep !

GENTSCHE SPELEN

a) KRUIST-HEM.

Kruist-hem is een spel dat bijna geheel verdwenen is, verdrongen door de hedendaagsche sport. Men noemde het ook « Buik over d'haag ». Er bestonden twee wijzen van spelen : 1) het kruist-hem duust (duizend ?) in alle winden en ten 2) 't kapmes.

Het getal deelnemers voor beide spelen was onbeperkt.

1) Voor « kruist-hem *duust in alle winden* » legde men eerst eene meet aan, in den vorm van een dijkje, op den grond, waarop men niet trappen mocht. Van af die meet had men te springen over eenen gebukten medespeler die « het paard » was en hierom « liggen » moest. Om te weten wie de eerste ligbeurt had beproefde men zich hiervan te ontmaken door het verst springen van af de meet. Wie de kortste sprong miek moest « liggen ». Deze had dan voor opdracht met beide hielen tegen de meet te staan en de romp van het lijf voorover te bukken zoodanig dat de rug ongeveer waterpas kwam en hij als « paard » dienen kon. Nu konden de medespelers, elk op zijn beurt, met schrijdelingschen sprong over hem zijne vlucht nemen.

Dit spel was een goede lichaamsoefening. In het leger wordt het als oefening in praktijk gesteld : de meet is er het uiteinde eener wipplank en het paard is er een kunstmatig gedrocht.

Wanneer de laatste deelnemer met sperrende beenen over het « paard » joeg, gebod hij luide, op het oogenblik zijner overvlucht, het getal voet dat het « paard » zich van de meet te verwijderen had. Tien, bijvoorbeeld. Het « paard » richtte zich dan op, mat tien voet vooruit, en legde zich opnieuw. Nu ging het schrijdelings overspringen weder zijn gang : geen medespeler mocht ooit de meet schenden of zijn vlucht over het « paard » missen. Alleenlijk werd er geduld dat hij met de handen het « paard » aanraakte. Werd deze vereischte niet stipt nageleefd dan moest de nalatige de plaat

van het « paard » innemen en het spel werd in zijn geheel herbegonnen.

Wij veronderstellen nu dat al de spelers over het « paard » zijn gegaan volgens de regels van het *Kruist-hem* en er aan het « paard » opnieuw werd geboden tien voet vooruit te gaan doch ditmaal ging het van « tien voet in een wind » t.t.z. dat het schrijdelings overspringen op een afstand van 10 voet + 10 voet van de meet met een baakpunt geschieden mocht. Naar gelang van de gewichtigheid van het spel, had de laatste overspringer de vrijheid het getal voet bij te laten stellen of *winden* bij te gebieden zoo het hem beliefd. Het spel kon een eind nemen na 50 of 100 voet bij.

2) 't KAPMES. — Dit spel werd insgelijks uitgevoerd met een onbeperkt getal spelers. Een der spelers had voor opdracht als kussen te dienen en werd hiertoe door het lot aangewezen. Het lot werd dan ook vastgesteld door den kleinsten sprong van af eene meet voor hem wie als « paard » dienen moest en hij die den grootsten sprong maakte werd bij de springers aangesloten. Laat ons eerst veronderstellen dat er tien spelers waren. Vijf daarvan behoorden om als « paard » te dienen en de vijf anderen bleven als springers aangeduid. Van de eerste vijf diende er één als kussen : hij die den kleinsten sprong miek. Hij stelde zich hierom met den rug tegen den wand om het hoofd van den tweeden, het gebukte paard, tegen hem te laten drukken en zoo stampen door de springers veroorzaakt af te weren. De derde sloot zich aan met den nek tegen het zitvlak van den tweeden, en de vierde deed hetzelfde tegen het zitvlak van den derden en de laatste legde zich met den nek evenzoo tegen den vierden.

Ziedaar dus hoe 't paard gevormd werd met vijf man.

Nu was het aan de vijf anderen te doen op dit paard met sperrende beenen te springen om er schrijdelings op te zitten.

Er werd hierom geene meet aangelegd.

Het ging er soms nogal onzacht aan toe. 't Gebeurde niet alleenlijk dat de vier liggende spelers, vijf man te dragen hadden, maar 't gebeurde wel meer dat, in verband met den sprong, twee of drie van het « paard » alleen de vijf man droegen. Dit hing af van de vlucht door den eersten springer gemaakt ; kon deze op den eerst liggenden man geraken, de tweede springer volgde gewoonlijk op den tweeden liggenden man, en de derde op den derden, de vierde op den vierden, en de vijfde torschte zich dan boven op de voorgaanden. Alles kon in de beste orde vergaan zoo het « paard » die vijf man dragen kon, doch 't gebeurde soms dat het onder den last

ten gronde zeeg. Eens dat de laatste man zich op het « paard » had gezet, miek hij een houdend gebaar met de hand en het was dan aan den eerst liggenden van het « paard » te raden welk gebaar er gemaakt werd.

Er waren zes gebaren : 't *kapmes*, broodmes, pennemes, plank, schaar, blok. 't *Kapmes* werd verbeeld door de hand eene rechte platte houding te geven, kleine vinger liggend langs onder, duim liggend langs boven ; voor 't *broodmes* : midden- en wijsvinger bijengesloten ; voor de *plank* : de hand een platte liggende houding gevend ; voor de *schaar* : middenvinger en wijsvinger alleen verwijderd van elkander houdend en voor den *blok* : gebalde vuist in liggende houding.

De gebaarmaker riep nu op vragenden toon :

« *Kapmes*, broodmes, pennemes, plank, schaar of blok ? », waarop, zooals gezegd, de eerstliggende te raden had. Lukte deze in zijn antwoord dan werden de rollen verwisseld : de springers werden het « paard » en het « paard » de springers voor een volgend spel. Lukte hij niet in het raden dan moest het spel eenvoudig herbeginnen.

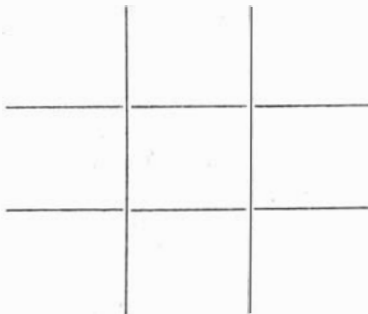
Ons museum behoudt van dit laatste spel een zeer gelukkig geslaagd beeldje dat met groote nauwkeurigheid ons dit *Kapmes* van vóór vele verlopen jaren herinnert.

b) O-TJE — BOOTJE — KAAS.

Onder dezen naam kenden de kinderen destijds het volgende spel.

Men teekende op eene lei of stuk papier dit figuur :

fig. 1

De spelers ten getale van twee, teekenen elk op zijn beurt, de eene een kruisken, de andere een ringsken en, voor te winnen, moet men eene recht liggende of schuinsche zij van drij kruiskens of ringskens bekomen en, bij het spelen, beletten dat de medespeler de eerste aan die oplossing komt.

fig. 2

X	O	X
X	O	O
O	X	X

Bovenstaand figuur duidt een negatief resultaat aan.

Onderstaand een positief : O-tje wint !

fig. 3

X	O	O
X	O	X
O	X	X

c) BOETE VAN DEN VERLIEZER BIJ HET KAARTSPEL POTSEPAS.

Tot op den dag van heden zijn de meeste gekende spelen gebleven : het jassen, — bieden, — mietje pakken, — zotje jagen en potsepas.

De schooljongens vooral gaven gewoonlijk de voorkeur aan 't potsepas waarvoor het getal spelers onbeperkt bleef.

Men *deelde* aan ieder speler 5 kaarten en men *blikte* een *troef*. Wie oordeelde dat hij kon *potten* was gedwongen het grootste getal *slagen* te veroveren en de verliezer moest hem die betalen 't zij met centen, halve centen, knoppen of zoo niet wreef de winner het kaart-spelboek op uw *kneuten* — handgewrichten — van den verliezer ofwel gaf hij hem slagen op den rug waarvan de uitvoering op de volgende manier geschiedde.

Men doorschudde de 32 kaarten van het jasspel dat vervolgens omgekeerd op de tafel werd gelegd. Dan draaide de winner de kaarten één voor één van het kaartspelboek af en telkens hij een *kleine* kaart — dit zijn de 7-8-9-10 — omblikte, gaf hij den verliezer een slag op het lijf. Bij het *omblikken* van ieder aas, heer, vrouw en boer, werd het volgende rijmken afgerammeld om bij elk woord den verliezer een slag op het lijf te geven. Zoo ging het bij 't zien van een boer :

Boer, boer, houten bak
Met de pijp al in den zak
Met de pijp al in den mond
Boer, boer, moord en str... !

— bij 't zien van de vrouw :

Vrouwe, vrouwe
Katte klauwe
hondebeete
vlooijscheete !

— bij 't zien van den heer :

Heere, heere, 'k sla drij keeren
'k Sla hem hard ten doe geen zeere
Ydelherd en Heere Ydelhard en God
En sla hem toch niet zot !

— en bij 't zien van het aas :

Aas, aas, in 't Land van Waas
Die zijn de meiskens allen baas
Om grooten vorten kaas
te koopen bij Jan Klaas !
Pardaf.

HOLDERDEBOLDERIANA

In aansluiting met wat over « Holderdebolder » reeds verscheen in Oost-Vlaamsche Zanten (II jg. bl. 41 ; III jg. bl. 24 ; VII jg. bl. 15) wezen de twee hiernavolgende Oost-Vlaamsche aftelrijmpjes, allebei nog in zwang, bijgevoegd.

Te Moerbeke-Waas gaat het van :

Holleken, bolleken,
Rupsenolleken,
Holleken, bolleken,
Knol !

En te Meigem, en meer afwijkende variante van de vroegere noteringen :

Holleken, bolleken,
Riek mijn zolleken,
Holleken, bolleken,
Kaas !

Jos VERMEULEN.

VLAAMSCHE FEESTOPSCRIFTEN OP HET PLATTELAND

INHALING VAN PASTOOR RODTS TE LOOKRISTI, GEHUUCHT HYFTE (1937).

Petrus was de rots
van Jezus leer.
Gij priester RODTS
Zijt de rots
Van Hyfte
Voor d'eersten keer.

Bij den barbier :

Halt, Blijf wat staan, het is de moeite weerd
Hier woont het schaap, dat zijn herder scheert.
Lieve Herder 'k weet niet goed,
Als gij zelf uw baard afdoet.
In geval het anders ware,
Moet gij maar doen de mare,
Daar mijn scheers staat goed en fijn
Zult gij zacht geschoren zijn.

Bij den groenselboer :

Hier woont de groenselboer en zijn gezin :
Zij bieden U hun wenschen naar hun zin.
En lust U groensel goed en fijn,
Dit zal hier steeds te krijgen zijn.

Bij den bakker :

Men leeft niet alleen van brood uit den oven
Maar ook met brood van hierboven.

BIJ DE BLIJDE INTREDE VAN EEN NIEUWEN HERDER TE VOSSELARE :

Bij een smid :

'k Werke veel en 'k werke geren
Zoo voor boeren als voor heeren
Zelfs voor pastoors als men wil ;
Doch vandage leg ik stil.

Bij een veekoopman :

Hier woont Naard de veekoopman
Hij versiert ook wat hij kan.

Met Leontine welgezind
Worden zij door elk bemind.
In 't bootje zijn zij aan 't varen
En drinken goed op tijd een klaren.

« *In den Appel* » :

Vergeeten asch en boetepij
Weer frisch geschoren, 't haar opzij.
Juicht heden als in zonneshijn
Het stil gezin van Camertijn.

In het Gemeentehuis :

Heer pastoor, wees gegroet,
Doe uw misse kort en goed ;
In den preekstoel niet te lang
In den biechtstoel niet te hard
De menschen zijn hier allen fraai
Tenzij hier en daar ne gaai.

Bij den Veldwachter :

Gij houdt orde in de geesten
Gij als herder hier gesteld,
Ik wil orde bij de feesten
Ik als wachter van het veld
Dat elk nu doe zijn plicht
Zoo wordt ons last verlicht.

TER GELEGENHEID VAN DE INHALING VAN DEN
NIEUWEN PASTOOR TE WORTEGEM (1921) :

Men zegt Mijnheer dat grooten dorst
zeer schaadlijk is voor maag en borst
gedoog Heer Pastoor dat we schinken
en t' uwer eer een pintje drinken.

In deugd en vreugd ; komt oud en jeugd ;
voor blij verzet hier binnen
Laat oud en jeugd ; in vreugd en deugd
den zielevader minnen.

Heer Pastoor wees gegroet
doet uw misse kort en goed
op den predikstoel maar een kwart
en in den biechtstoel niet te hard.

Bij den kleermaker :

Vandaag geen steek genaaid
't Is feest alhier, ons vaandel waait
wij vieren immers vroolijk mede
d'heer pastoor's blijde intrede.

Bij den herbergier :

Herberg houden is geen kwaad
als het wel in regel gaat
'k hoor U zeggen, 't is alzoo
op die conditie ben ik hier
de ware vriend van d'herbergier.

Bij den vleeschhouwer-herbergier :

Kom heer Pastoor, kom eens zien
'k wil hier smaaklijk vleesch U bien
karbonaden hesp en worst
ook een pintjen voor den dorst
kunt gij krijgen hier bij ons
leef hier lang en blij gezond.

Bij den bakker :

Wanneer ik met mijn pale
de brooden uit den oven hale
denk ik dat onzen zielenvader
het werkelijk is voor allegader.

INHALING VAN DEN PASTOOR IN 1931 :

't Is winter, alles schijnt te treuren
Doch 't geen men heden ziet gebeuren
Gaat alle treurnis gansch te boven
't Is immers d'intree van Pastoor Hove.

Leef in heil en vree,
dat is mijn vurige bee
die 'k vandaag U toestuur,
Als goed en trouw gebuur.

Fielken Heyze en zijn vrouwe
bieden aan den herder trouwe
met een harte welgemoed
Heil en vrede, als besten groet

Achiel Deloof van den Knok
en zijn familie, gansch den blok

Wenschen hunnen herder waard
Geluk en zegen hier op aard.

De Pastoor is nen grooten en nen goen,
wij feesten hem met vaandels en met groen;
Wildeman roept luid van uit zijn dak,
Lang leve onzen nieuwen Pastoor Tack.

Uit ter harten wenschen wij
Heil en welkom, gul en blij
Wijze werking, wijs bestier
U, als onze herder hier.

Eiks gelaat van vreugde blinkt
Ieders stemme blij nu klinkt
Klein en groot, 't is al verblijd
Omdat gij hier nu Pastoor zijt.

Welkom afgezant des Heeren
Die ons 's Hemels weg komt leeren
Breng met uwe inkomst meê
Eendracht, welvaart, heil en vreê.

Gansch het dorp is schoon gepint
Ieder loopt nu welgezind
Mond en harte roepen blij
Dat d'herder welkom zij.

TER GELEGENHEID VAN HET HUWELIJK VAN DEN HEER BURGEMEESTER VAN WORTEGEM.

Als landbouwer en ambachtsman
biedt U Deloof zijne diensten aan
Sterk gespan, lichte camionage
Wortels, erwten en spinage.

't Huisgezin Vandewiele
Wenscht Armand en Lucile
Het jonge paar na zoo een jaar
Tot later troost
Een krachtig kroost.

(Wordt vervolgd)

Medegedeeld door de HH. gemeentesecretaris van Wontergem, L. Verlodt en Cl. V. Trefois.

FOLKLORISTISCH LEVEN

HET MUSEUM VOOR FOLKLORE TE BRUGGE.

Het hoeft stellig geen betoog meer, dat het Vlaamsche Volk een prachtige opleving voor de Volkskunde-wetenschap vertoont. Het stichten van een Museum voor Folklore te Brugge is hiervan een nieuw bewijs. Zulk een poging waagden enkele bescheiden als ootmoedige beschermers van eerbiedwaardige herinneringen aan het verleden die voor het nageslacht dienen te bewaard. Voor enkele maanden hoorden wij nog over grootsche toekomstplannen reppen ; het denkbeeld werd geopperd op een bestendige tentoonstelling om aan de jongste en komende generaties een beeld van de kultuur van hun voorzaten op te hangen. Na weken van onverdroten werkzaamheid mochten de inrichters er volkomen in slagen een kern van zeer belangrijke dokumenten te vormen waaruit binnen afzienbaren tijd een zoo boeiend als leerzaam museum zal groeien en een niet gering aantrekkingspunt te meer dezer schoone en aloude stad zal uitmaken.

Dank zij de initiatiefvolle als geestdriftige inrichters bezit Brugge thans haar eigen Museum voor West-Vlaamsche folklore alhoewel in een voorloopig lokaal op den Botermarkt (Stedelijke Muziekzaal) ondergebracht. Niet te vergeefs werd beroep gedaan op een opgetogen groep van bevoegde kenners en bezitters van folkloristische voorwerpen, ook het bestuur van den Bond der Oostvlaamsche folkloristen was op het « appel » en beantwoordde den oproep met een flinke medewerking door het in bruikleen afstaan van een varia voorwerpen.

Op Zaterdag 27 Maart werd het Museum ingehuldigd. Bij deze plechtige opening waren o.a. aanwezig : de HH. Burgemeester en Schepenen der stad Brugge, het bestuur van het museum samengesteld uit de heeren Karel De Wolf, voorzitter ; Verwaetermeulen, ondervoorzitter ; G. Michiels, conservator ; E. Vanheulebroeck, schrijver ; J. Pollet, penningmeester ; E. H. Allosery, Mej. Da. M. Selschotter, de heeren Koentjes, W. Bossier en O. Davelooze, bestuursleden. Verder werden onder de sympathiseerden opgemerkt de HH. Prof. Dr. P. De Keyser, Voorzitter van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, Prof. Dr. J. Gillis, Prof. Dr. E. Strubbe, Ad. Woedstad, G. Baert e.a.

Na de toespraak van den Heer Burgemeester, die zich werkelijk verheugde over het flink streven der Westvlaamsche Folkloristen, verwelkomde de Heer K. De Wolf de talrijke aanwezigen. Deze

hield, gansch opgetogen, het pas geboren symbolisch Westvlaamsche lievelingskind over de doopvont, sprak in het sappigste Brugsch de doopformulen uit waarna hij de nieuwe vereeniging een succesvolle toekomst wenschte. Spreker vertrouwt stellig, dat er zal mogen gerekend worden op de medehulp van alle Westvlaamsche folkloristen ten bate van de Vlaamsche gemeenschap en de wetenschap. Een systematisch onderzoek van folkloristische verschijnselen staat onderlijnd op het programma dezer stichting. De vereeniging heeft immers tot doel voortdurend in nauw verband met de gebruiken en gewoonten te blijven van de Westvlaamsche stads- en platteland-sche bevolking ten einde deze grondig te kunnen bestudeeren en het uitgeven van bepaalde wetenschappelijke studies te verwezenlijken.

Een bezoek liet toe kennis te maken met de verschillende aspecten dezer interessante tentoonstelling. In de ruime ontvangstzaal bemerken we een afdeeling kleederdrachten. Naast jas en broek uit den tijd der bepruikte en gepoederde voorvaderen prijkt een ongewone keus van sentimenteel gebloemde kleedjes die, lange jaren geleden, door een bevallige grootmoeder werden gedragen. Een selectie van wonderbare groote regenschermen en miniatuur-zonnenschermen alsmede de onmisbare wandelstokken van de grilligste soort, waren niet vergeten. Aan de tegenovergestelde zijde bemerken we oude volksinstrumenten, een aardig stelletje oude, gepensioneerde theaterpoppen, een zeldzaam geworden kijkkast en de historisch geworden griezelige brandhoorn afkomstig uit den belforttoren, enz. In een reeks vitrines liggen met zorg geklasseerd tal van oude prenten, Liedt-boecken, tooneelstukken van een of ander aloude Kamer van Rhetorica naast schalksche gedichten, teksten over Reynaert de Vos, over Uilenspiegel. Onderaan een ingebeeld portret van Thijl..., in miniatuurschildering weergegeven, lezen we het volgende :

« Het recht Conterfijsel van Thijl
Uilenspiegel, welcke begraven leijt
tot Dam een mijle van Brugghe ende
twee van Sluys, in de groote kerck, op
wien Sarek aldus int latijn geschreven
staet :

Sta stil ghy die hier voorbij gaet, siet
hier Thyl Uilenspiegel geseten, en
bidt Godt voor de welvaert dis
Snaeck en quichelaer gestorven
Anno 1301 ».

Aan de wanden prijken verder nog kunstig geteekende « Juichgalmen » die eens bestemd waren voor een of ander gevierd lid van de Koninklijke Akademie. In de groote nevenzaal is een stand voorbehouden aan godsdienstige onderwerpen : driehoekige bedevaartvlaggetjes, een groote reeks van uitgekozen, zeer bont gekleurde sanctjes, vaal-bleek geworden wassen beeldjes, enz., alles met een vrome zorg samengebracht. Men vindt er ook een 18e-eeuwsche drukkerij met de primitiefste benoedingen. De daaropvolgende afdeeling is gewijd aan het volksleven. Hier krijgt men de facies te zien van Brugsche volkstypen, naar 't leven geconterfijt of geteekend, waaronder bekende bewoners van het liefdadigheidsgesticht « de Pelikaen ». Het gildeleven, alhoewel nog slechts in embryon, is hier eveneens vertegenwoordigd door een puike verzameling van sierlijk gelijnde kruisbogens, klein geschut, trommels, blazoenen en kleurige costumes, een geschenk aan het museum gedaan door de aloude schuttersgilde van « Mijnheer St. Joris ». In deze afdeeling troont de reusachtige gestalte van den Brugsche garde-civique Pietje Brilllemans, beroemd tamboer-majoor. Verder ontmoet men een keurig samengesteld keukeninterieur voorzien van de meest vergeten geraakte en in schijn onpraktisch geworden dagelijksche gebruiksvoorwerpen in hout, koper of tin ook in gebakken aarde, toebehoorten die alle tot één karakteristiek en waardevol geheel werden vereenigd. Natuurlijk mocht bij dergelijke tentoonstelling een typisch ingerichte herberg uit een of andere volksbuurt niet ontbreken.

Ten slotte werden wij nog in de gelegenheid gesteld een blik te werpen op den inboedel van het laboratorium eener 17e-eeuwsche apotheek, de zgn. « Cleenen Thems » (1692), waar we tal van zeldzaam geworden als wonderbaar-geheimzinnige toestellen uitgestaald zien, die ons willekeurig aan het hocus pocus-alaam doen denken van een of ander « geleerden » goudmaker zooals Breugel, een Brouwer of een Teniers het in hun schilderwerken hebben afgebeeld...

Deze ruime zaal bevat verder nog uitstalkasten waarin prachtig speldenwerk of kantwerk tentoongesteld is. Verder verschillende gebakken naast een eenig mooie collectie fijn gepinte « patacons », oude kaartspelen, allerhande zaken die op het bijgeloovig karakter van bepaalde individus wijzen en eindelijk nog een flinke illustratie in verband met het Brugsche volksleven.

Of deze merkwaardige eerste folklore-tentoonstelling druk bezocht wordt hoeft niet gezegd. Dat het Brugsch Museum een overgroot succs te gemoet gaat staat vast. Westvlaamsche Folkloristen, de Oostvlaamsche Folkloristen wenschen U goed heil toe !

C. T.

PLECHTIGE OPENING VAN HET MUSEUM VAN FOLKLORE TE RONSE

Zes jaar geleden had te Ronse met de medewerking van den Bond der Oostvlaamsche folkloristen een folkloretentoonstelling plaats in het gewezen postlokaal ter gelegenheid van Ronse-kermis, waarvan het hoogtepunt de ommegang van den vermaarden « Fiertel » is.

Het toenmaals uitgeworpen zaad heeft blijkbaar gedijid, vermits thans — op Maandag 24 Mei 1937, daags na den « Fiertel », juist zooals 6 jaar geleden met heerlijk zomerweer begunstigd — tot de opening van een folklore-museum met bestendig karakter, al huizen de bijeengebrachte verzamelingen in een voorloopig lokaal, kon worden overgegaan.

De plechtigheid nam aanvang te 10.30 u. in de Fostierlaan, n° 41, met een puik muzikaal gedeelte, waarin de dames Marthe Bouchez, violoniste, Rachelle Spiers, zangeres, en Georges Joris, pianist, zich onderscheidden. Onmiddellijk daarna verleende de voorzitter van de Museumcommissie, de gunstig bekende geschiedschrijver van Ronse, Dr. Delghust, het woord aan Schepen Dumont, die het stadsbestuur van Ronse vertegenwoordigde en den Heer Burgemeester Soudan, door rouw verhinderd, verontschuldigde. Hij wees er op dat de Burgemeester sedert jaren krachtdadig tot de verwezenlijking van de museum-gedachte heeft medegeholpen en zich thans verheugt in het door de Commissie gepresteerde werk. Dr. Delghust op zijn beurt maakte de historiek van een ideaal, dat hij sedert meer dan 25 jaar koesterde. De 19^e eeuw heeft door een eenzijdige rationalisatie veel getuigenissen van het verleden vernietigt, maar met de 20^e eeuw schijnt een reactie in te treden onder den vorm van de folklore, die ook ten goede komt aan geschiedenis en oudheidkunde. Hij bedankte inzonderheid de schenkers van voorwerpen en de commissieleden, die geen moeite gespaard hebben nu van het nieuwe museum iets aantrekkelijks te maken voor de Ronsenaars en de bezoekers van natuur en stedenschoon. Als 3^e redenaar nam de secretaris van de Commissie, Dr. Rob. Plancke, het woord om de bedoeling van de Commissie met het folklore-museum toe te lichten en de verschillende afdelingen te karakteriseeren. Volmaaktheid werd nog niet bereikt, maar het scepticisme, dat alle werking verlamt, werd overwonnen. De innige samenwerking van alle commissieleden, die al de schakeeringen van de Ronsesche bevolking vertegenwoordigen, is een waarborg voor den bijval van de nieuwe onderneming. Een rondgang door de tentoonstelling, die aan de goede zorgen van den Heer André Roekeloos is toevertrouwd, is leerrijk in alle op-

zichten. De aloude vlasbewerking te Ronse en omstreken bekleedt de eereplaats. Een volledig handgetouw, gedagteekend 1779, wordt geflankeerd eenerzijds door een merkwaardig stel spinnewielen, spinrokken, zwingels, hekels, repels, haspels met voorbeelden van vlas in de verschillende stadia, alsook voorbeelden van afgewerkte producten, de befaamde bedrukte « neusdoeken », anderzijds door een boerenkeuken met haard en toebehoorten. Aldaar vindt men schapraai, beelden, rek met potten, een met koper beslagen « gaffel » en gedateerde wafelijzers. Dit alles vertegenwoordigt hoofdzakelijk het aandeel van het bekende Instituut Glorieux. De gilden van Ronse zijn niet ten achter gebleven. Zoowel het befaamde St. Hermesgilde der busschieters als de handboogschuttersgilden van St. Maarten en van St. Sebastiaan hebben hun kostbare herinneringen : wapens, breuken, vaandels, blazoenen, schilderijen, resolutieboeken en gulden boeken gestuurd. De St. Sebastiaangilde alleen vult een afzonderlijke zaal. Ook voorwerpen van groote oudheidkundige waarde : apostelbeelden in hout, meubels, vaatwerk en *last, not least*, een Romaansch Christusbeeld aan het kruis, afkomstig van de oude St. Pieterskerk te Ronse en in bezit van den Eerw. Heer Lammens van Rozenaken, zijn er voorhanden. Een mooie verzameling speeldoozen, een clavecimbel en andere meer folkloristische muziekinstrumenten, zooals een metalen « trompe » en een steenen « hoorn » om het werkvolk naar de hoeve te roepen treft men er aan. Portretten leeren ons de volksdracht beter kennen. Een heele stand werd voorbehouden aan de lokale geschiedenis, de galerij van de beroemde Ronsnaars : Prof. Alph. Renard, de Ingenieur Royers, de pastoor Glorieux, de schilder Aug. Delfosse (met een paar schitterende portretten), Dr. Ov. Decroly, de kanunnik oudheidkundige Puissant, enz., zelfs de Ronsesche « volkstypen » hebben hun hoekje gekregen. De oudheidkundigen zullen hun gading vinden in de talrijke stoffelijke en gereproduceerde herinneringen aan het Kasteel van Ronse, de gewichten en de munten van het Oud Regiem. Op groote tafels zijn de documenten van economischen, administratieven en politieken aard uitgesteld, terwijl een groot aantal oude en nieuwe boeken getuigt dat Ronse in het verleden als in het heden de belangstelling van geleerden en oudheidkundigen heeft ondervonden.

We wenschen heil en voorspoed aan het gelukkige initiatief van onze vrienden van Ronse en openen gaarne de kolommen van ons tijdschrift voor hunne bijdragen over folkloristische onderwerpen, die ons evenzeer interesseeren, als voor hunne eventueele mededeelingen.

P. D. K.

VOOR INTERNATIONALE SAMENWERKING OP HET GEBIED VAN FOLKLORE

EEN BIJEENKOMST TE BRUSSEL (20-22 MEI 1937).

In de lokalen van de Universitaire Stichting te Brussel had een bijeenkomst plaats van het uitvoerend komiteit van de Internationale Vereeniging voor folklore en ethnologie, die officieel bekend staat als The International Association for folklore and ethnology en Internationaler Verband für Volksforschung.

De vereeniging dagteekent van 8 November 1935 toen te Lund, in Zweden, in opdracht van een kongres van sprookjeskundigen (Congress for science of folktales, Märchenforscherkongress) een aantal vooraanstaande folkloristen uit de Noorderlanden samenkwamen.

Deze vergadering koos als voorzitter Prof. Geijer (Upsala), als onder-voorzitter Prof. Liestöl (Oslo), als sekretaris Dr. Campbell, uit Upsala (voor de Skandinavische landen), Prof. Gair, uit Edinburg (voor Groot-Brittannië, Ierland, Holland en Vlaanderen), Prof. Mackensen uit Riga (voor Midden-Europa).

Dit bureel besloot : 1° de vereeniging uit te breiden tot de overige landen van Europa en van de wereld, 2° aan een kongres te Edinburg in 1937 te beleggen deel te nemen, waar als voornaamste punt van de dagorde de stichting van een Internationaal Instituut voor Volkskunde voorkomt, 3° een paar voorbereidende bijeenkomsten te beleggen ter voorbereiding van het kongres te Edinburg en ter bevordering van de internationale volkskundige en wetenschappelijke belangen.

Een eerste bijeenkomst had op 1 April 1936 en volgende dagen te Berlijn plaats. Aldaar werd het bureel uitgebreid en vertegenwoordigers van de verschillende volkeren werden aangewezen.

Thans zijn als ondervoorzitters Prof. Spamer, Berlijn en Prof. Jan de Vries, Leiden, werkzaam. Deze laatste werd belast met de uitgave van een internationaal tijdschrift : « Folk », waarvan het eerste nummer reeds verschenen is.

Voor België, meer in 't bijzonder voor Vlaanderen werden de folkloristen Prof. De Keyser, Gent en Cl. V. Tréfois aangeduid. Van dezen laatste verscheen in dat eerste nummer een merkwaardige, rijk geïllustreerde bijdrage over « De techniek van de plattelandswoning in Vlaanderen en naburige gebieden ».

Thans heeft een tweede bijeenkomst te Brussel plaats, die even belangrijk als de bijeenkomst te Berlijn belooft te zijn.

De vereeniging bevindt zich in een groeiperiode, zij behoeft op een stevige financieele basis te worden gevestigd om haar doeleinden te bereiken.

De vereeniging is er op uit een officieel erkende internationale organisatie te worden en onder meer een bestendig sekretariaat in het leven te roepen. Haar orgaan is « Folk », maar dat beteekent niet dat zij de bestaande folkloristische tijdschriften wenscht te verdringen, wel integendeel, maar « Folk » moet de schakel zijn die de verschillende gebieden verbindt.

Wederzijdsche voorlichting en hulp is een der voornaamste doeleinden, die het internationaal tijdschrift nastreeft. De Noorderlanden zijn beroemd wegens hun volkskundige musea (openluchtmusea) en archieven (sprookjes- en volksliederarchieven). Deze vereeniging zal zich beijveren in de mate van het mogelijke alle folkloristische initiatieven van wetenschappelijken aard te steunen.

Wanneer in alle kultuurlanden een nationaal komiteit officieel zal belast zijn met de bevordering van de volkskundige studie in eigen land zal ook de samenwerking tusschen soortgelijke organismen vergemakkelijkt zijn.

De stichting van centrale nationale instituten zal zich zonder twijfel opdringen, waar alles wat de volkskunde betreft doelmatig zal kunnen verzameld en geklasseerd worden.

In Duitschland zijn in de laatste jaren door dergelijke centralisatie, die de werkzaamheid van zoogenaamde « Landesstelle » niet uitsluit, wonderen verricht. We kunnen hier slechts in 't voorbijgaan wijzen op den kartografischen arbeid van de « Centralstelle des deutschen Volkskundeatlas » (te Berlijn). In het laatste nummer van « Wetenschap in Vlaanderen » kan de belangstellende een overzicht vinden van het aldaar geleverd werk sedert 1927.

Het kongres te Edinburg, dat op 14 Juli en volgende dagen plaats heeft, staat vóór de deur en de beslissingen, die te Brussel genomen werden zullen van beteekenis blijken voor het verder verloop, den groei en den bloei van de Vereeniging.

We kunnen niet treffender sluiten dan met de woorden van het « Geleitwort » van « Folk » : « Indien de Vereeniging er in slaagt dat de folkloristen van verschillende landen zich beter leeren kennen en verstaan, dat zij, onaangetast hunne « eigendommeljkheid » kunnen bewaren, maar tevens hunne doelstellingen en methoden archief- en Instituutsorganismen aan elkander toetsen, dan zullen niet alleen wetenschappelijke waarden verwezenlijkt worden, maar zal ook aan de zaak van den Vrede een dienst worden bewezen.

P. D. K.

BOEKBESPREKING

BODENS, Wilhelm, Sage, Märchen und Schwank am Niederhein, Deutsches Volkstum am Rhein, n° 3, Bonn, L. Röhrscheid, 1937 (RM. gebroch. 8.50, gebonden 10.50).

Sedert de « Volkssagenforschung » van Friedrich Ranke (zie mijn opstel over De Uitkomsten van het Sagenonderzoek in Oostvl. Zanten, 10° jg., nr. 5-6, Sept.-Dec. 1935) heeft de studie van het volksvertelgoed in Deutschland zich vernieuwd. Men is er toe overgegaan opnieuw sagen, sprookjes en kluchten uit den volksmond op te teekenen en nauwkeurig rekening te houden met den volkschen verteltrant.

Aldus is men er in geslaagd vertellandschappen binnen een bepaald gebied af te bakenen en een stevigen en securen grondslag te leggen voor de vergelijkende studie van de volksvertellingen. Het « Institut für geschichtliche Landeskunde der Rheinlande an der Universität Bonn » onder het bestuur van Prof. dr. F. Steinbach en de actieve medewerking van Prof. dr. A. Bach en Prof. dr. Jos. Müller, heeft het uitzonderlijk belang begrepen van zulke onderzoekingen en sedert de « Volkssagen der Westeifel » van Dr. Matthias Zender (1935), gevolgd door zijn « Volksmärchen und Schwänke aus der Westeifel », krijgen we thans reeds n° 3 « Sage, Märchen und Schwank am Neiderhein » van Dr. Wilhelm Bodens. Het werk van Bodens moet in geen deele onderdoen voor het pionierswerk van Zender. Het ademt denzelfden wetenschappelijken geest en vormt een treffend overzicht van de vertelthema's in zwang tusschen Rijn en Maas, meer bepaald in het gebied begrensd door de steden Venlo en Kempen, Mörs en Wesel, Rees, Emmerick en Nijmegen.

Men zal zich herinneren dat Matthias Zender tusschen de jaren 1929 en 1934 een verzameling van 4000 n^{rs} zantte bij 379 volksvertellers, Wilhelm Bodens heeft tusschen 1934-35 niet minder dan 2000 sagen, sprookjes en kluchten geoogst, waarvan hij thans 1200 n^{rs} publiceert. Hij bezocht 161 vertellers en vertelsters. Het wordt tijd dat we ook in Vlaanderen opnieuw « den boer opgaan », want, indien de verzamelingen ten onzent niet ontbreken, schier nergens heeft men het voorbeeld gevolgd van de « Vlaamsche Sagen uit den Volksmond » (1921) van Alfons de Cock. Een nieuw onderzoek naar de vertellandschappen van ons volk dringt zich op willen we tred houden met het wetenschappelijk verzamelwerk, dat thans o.a. in Deutschland en ook in Frankrijk geschied, om binnen enkele jaren paraat te zijn voor het nieuw vergelijkend onderzoek, dat er in het buitenland al spoedig zal op volgen. In verband met de wetenschappelijke uitgaven van « Deutsches Volkstum am Rhein » deelen we mee dat ook volksuitgaven in de reeks : « Deutsches Grenzvolk im Westen erzählt » het licht zagen : 1. Vom Rhein zur Maas (RM. 1.35) bezorgd door Wilhelm Bodens en 2. In Eifel und Ardennen (RM. 1.35) door Matthias Zender. Mogen we ten slotte den wensch uitspreken dat de verzamelingen ook vergezeld zouden gaan van kaartjes, die het geprospecteerd gebied op duidelijke wijze aanschouwelijk zouden maken ?

P. D. K.

OLBRECHTS, Dr. F. M. Ethnologie, Inleiding tot de studie der primitieve beschaving, N. V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen-Brussel-Gent-Leuven, 45 fr.

Het is met een zeer bijzondere vreugde dat we het zoo degelijke werk van onzen mede-werker en van ons medelid van den Bond, Dr. Frans Olbrechts, bij onze lezers aanbevelen. Ethnologie heeft zooveel gemeens met folklore, dat geen

folklorist, hij weze liefhebber of vakkundige, en die onze taal machtig is, het ongelezen mag laten. Hij heeft er ontzaglijk veel uit te leeren: aan methode in de eerste plaats, aan rijk vergelijkingsmateriaal in de tweede plaats. De ethnologie is evenals de folklore een betrekkelijk jonge wetenschap en zooals het met jonge wetenschappen meer gebeurt, heerscht er over de begrenzing van het nieuwe vak onder de geleerden niet steeds de gewenschte overeenstemming.

Met de ethnologie gaat het evenzoo, waar de strijd, grootendeels een woordenstrijd, zich richt tegen de anthropologie. Zooals voor de folklore, waar de folklorist zich met de studie van de uiterlijke en innerlijke aspecten van het volksleven binnen een cultuurvolk bezig houdt, bestudeert de ethnologie den primitieven mensch in zijn verhoudingen tot zijn primitieven medemensch, als sociaal wezen dus, en laat aan de anthropologie, die aanvankelijk den geheelen mensch opeischen wou, de studie van den physischen mensch over. Aldus wordt de natuurwetenschap van de geesteswetenschap op doelmatige wijze gecheiden. Ethnologie is inderdaad geesteswetenschap, meer bepaald de beschavingsgeschiedenis van den primitieven mensch. Slechts door samenwerking met zijn medemenschen kan de primitief voorzien in zijn bestaan en zijn saamhoorigheidsgevoel, voorwaarde van zijn zelfbehoud, helpt een traditie van gewoonten en handelingen vestigen, die hij van zijn voorouders heeft overgeërfd en die hij zich voorneemt aan zijn afstammelingen over te dragen. Het conservatisme van den primitieven mensch, dat hem voor diepgaande wijzigingen en voor zijn zelfbestaan gevaarlijke experimenten behoedt, beteekent nochtans geen verstarring. Ook de primitieve beschaving evolueert uit zich zelf en onder allerlei invloeden van buiten af. Die beschaving verdient dan ook als gelijk welke andere menschelijke vorm van samenleving wetenschappelijke waardeering, want in essentie verschilt ze niet van de beschaving der cultuurvolken. Ze verdient deze waardeering des te meer daar zij ons inlichten kan over de evolutie van de beschaving bij de cultuurvolken en vooral over die stadia van die beschaving, waarvan ons weinig getuigenissen van monumtalen of documentairen aard zijn bewaard gebleven.

Over de geschiedenis der Ethnologie en de voor het groot publiek weinig bekende rol, die verschillende Vlamingen, zooals Clenardus (1495-1542), Pieter van Gent en anderen, op ethnologisch gebied hebben gespeeld, heeft Dr. Olbrechts een lezenswaardig hoofdstuk. Nuttig door hun helderheid en overzichtelijkheid zijn verder de hoofdstukken over Anthropologie als studie van den physischen mensch, over Somatologie of Rassenkunde, over Taalkunde als hulpwetenschap van de ethnologie, over de Methode, d.i. over de manier waarop de verschillende vooraanstaande ethnologen van onzen tijd en van hun scholen te werk gaan om de ethnologische feiten te ordenen en te interpreteren.

De eigenlijke inhoud van het werk bestaat uit een overzicht met bespreking, beknopt maar secuur, van de stoffelijke en geestelijke primitieve cultuurverschijnselen, als daar zijn: voedselvoorziening, lichaamsversiering en kleedij, woning, maatschappelijke organisatie, godsdienstige opvattingen, wetenschap, kunst en techniek. Een overvloedig illustratiemateriaal, dat evenwel niet altijd rechtstreeks verband houdt met den tekst, verhoogt de aantrekkelijkheid van Dr. Olbrechtsboek. Daar is o.a. een prachtig masker in akwavel van Cl. V. Tréfois, dat een prachtig staaltje is van ethnologische volkskunst. Het oorspronkelijk maakt deel uit van de ethnografische verzameling van de Rijksuniversiteit te Gent. De overvloedige bibliografie en de practisch aangelegde index verhoogden nog de waarde van deze Inleiding als studieboek. Kortom, de Ethnologie van Dr. Olbrechts is een verblijdende aanwinst van onze Vlaamsche en zelfs Nederlandsche weten-

schappelijke litteratuur, want ook in Nederland, waar de Ethnologie zooveel langer als bij ons in eere is, bestaat een inleiding als deze van Dr. Olbrechts tot nog toe niet.

Voor deze prestatie, die noch de eerste noch de laatste van den jongen onvermoeibaren vorscher zal zijn — hij verblijft op dit oogenblik nog als ruilprofessor in Amerika — bieden wij hem onze hartelijke welgemeende gelukwenschen aan.

P. D. K.

ADDENDUM

BIJ DE BIBLIOGRAFIE VAN LOD. DE VRIESE.

Het eerste nummer van de « Oostvlaamsche Zanten » van 1931 was een huldenummer aan Lodew. De Vriese gewijd. Daarin verscheen op bladzijde 7 eene « lijst zijner geschriften. » Zoowel in deze lijst, als in de opsomming der werken van Lod. De Vriese vervat in het artikel van den Heer Gustaaf D'Hondt, dat in de Groote Snoeck's Almanak voor 1927 verscheen, en waarvan ook overdrukken werden gemaakt, wordt niet vermeld een klein schrift waar we hier even de aandacht willen op vestigen.

Het draagt als titel : Een kunstenaar onder de kinderen des volks, door Lodewijk De Vriese. Werd gedrukt te Gent bij C. Annoot-Braeckman, Koornmarkt, in 1874. 38 bladz. Formaat : 19 x 12,5.

Het verhaalt voor kinderen in vijf kapitteltjes de geschiedenis van den destijds beroemden vioolvirtuoos en operakomponist, Johann Gottlieb Naumann, hier Amatus geheeten (1741-1801). Hoe hij terecht kwam op de school te Dresden, naar Italië door den violist Alberghi werd medegenomen om daar eindelijk bij den beroemden Tartari in de leer te gaan, en het zelf tot virtuoos te brengen. Illustratie van het « willen is kunnen ».

Ter wille der gewenschte volledigheid in de dokumentatie, is het wellicht niet ongepast hier even die leemte in de hoogerop vermelde bibliografie aan te stippen.

J. V.